De ‘ander’ woont naast mij

nederlandse zendings raad

Migratie – uitdaging voor de kerken

NZR-Cahiers

De ‘ander’ woont naast mij

Migratie – uitdaging voor de kerken

Colofon

De ‘ander’ woont naast mij

Migratie – uitdaging voor de kerken

Onder redactie van: Gerrit (dr. G.) Noort en Marieke (A.M.) van der Giessen-van Velzen

Vormgeving: Peter Slager | Garage bno
Productie: Uitgeverij Kok

NZR-Cahiers | nummer 1
© Nederlandse Zendingsraad, 2015

Uitgave
Nederlandse Zendingsraad
Hoofdstraat 51
3971 KB Driebergen
(0343) 745 245
www.zendingsraad.nl

NZR-Cahiers

De ‘ander’ woont naast mij is deel 1 in de Cahier-reeks van de Nederlandse Zendingsraad, een serie reflectie en toerusting over missionaire en missiologische thema’s.
NZR-Cahier 1 is tot stand gekomen in samenwerking met Samen Kerk in Nederland (SKIN).

De Nederlandse Zendingsraad (NZR) is het landelijk platform voor protestantse en oud-katholieke kerken en organisaties op het terrein van zending en evangelisatie. Het platform biedt ruimte aan ontmoeting tussen vertegenwoordigers van oecumenische en evangelische stromingen, kerkelijke zending en geloofszending, gevestigde kerken en migrantenkerken.

Samen Kerk in Nederland (SKIN) is de landelijke vereniging van migrantenkerken en internationale kerken in Nederland. De vereniging wil voorzien in de basisbehoeften van haar lidkerken met betrekking tot huisvesting, toerusting van leiders en het betrekken van jongeren bij de kerk.

De bijbelteksten in deze uitgave zijn ontleend aan de Nieuwe Bijbelvertaling (2004).

Woord vooraf 5

Inleiding Migranten zien door Gods ogen 7
Seth E.Y. Bempong

De stem van de 'ander' 11
Gerrit Noort

Portret *'Jezelf kunnen zijn'* 18
Javaher Shahin

De 'ander' woont naast mij 20
Wereldraad van Kerken

I Migratie vandaag 21
II Bijbelse en theologische inzichten 31
III Ecclesiologische implicaties 37
IV Oecumenische antwoorden 46

Portret *'Leren kijken met andere ogen'* 55
Grace Goei

Uitgangspunten voor lobby ten behoeve van migranten 58
Churches Witnessing With Migrants

Portret *'Niet bij de pakken neerzitten'* 64
Paulus Mohan Paltoe

Handreiking In gesprek 67
Janneke Doornebal

Medepelgrims

De impact van migratie op de samenleving krijgt de laatste jaren veel aandacht. Niet zonder reden, want iedereen voelt dat er iets op het spel staat. Of het nu gaat over bootvluchtelingen en Oost-Europese arbeidsmigranten, of over het maatschappelijk debat over discriminatie en integratie, het gaat steeds om de 'ander' die zich hier vestigt en om hoe 'wij' handelen. Het gaat over participatie in deze samenleving, over Nederlandse waarden en over wie zich nou precies dient aan te passen.

Ook in kerken staat iets op het spel. Welke bijdrage leveren zij in het maatschappelijk debat over integratie? Hoe handelen zij? Migranten zelf brachten hun geloof en hun kerken mee. Daardoor ontstond een grote diversiteit aan kerkelijke geloofsgemeenschappen in Nederland. Het christelijk geloof wordt in Nederland inmiddels in vele tientallen talen beleden. Die veelkleurige kerk zoekt naar nieuwe vormen van samenwerken en samenleven. Veel kreeg al vorm, maar het gaat nog lang niet allemaal goed.

In 2013 publiceerde de Wereldraad van Kerken *The 'Other' is my Neighbour*. Dat boekje roept kerken op om in hun gemeenschapsleven, in hun vieringen, getuigenis en dienst, tot uitdrukking te brengen dat ze de 'ander' als medepelgrims tegemoet treden. De Nederlandse Zendingsraad (NZR) was betrokken bij de totstandkoming van dit Wereldraaddocument. In samenwerking met Samen Kerk in Nederland (SKIN), de landelijke vereniging van christelijke migrantenkerken en -geloofsgemeenschappen in Nederland, bereidde de NZR de Nederlandse bewerking voor.

Naast de vertaalde tekst van het Wereldraaddocument is in dit NZR-Cahier – eerste in een nieuwe reeks uitgaven van de Nederlandse Zendingsraad – in vertaling opgenomen de verklaring over migratie en migranten van Churches Witnessing With Migrants (CWWM), eveneens van 2013. De inleiding en drie portretten in woord en beeld van vertegenwoordigers van migrantenkerken in Nederland geven de gedachtenvorming over een veelkleurige kerk een eigen gezicht. De gesprekshandreiking achterin wil behulpzaam zijn bij het zien van de 'ander' die naast 'mij' is komen wonen.

We hopen dat deze uitgave een bijdrage levert aan het scheppen van ruimte voor diversiteit in de kerken en aan het vormgeven van een gezamenlijke missie in de samenleving. Het ontdekken van verschillen leidt te vaak tot terugtrekken op het eigen erf. Omgaan met verscheidenheid in opvattingen en gebruiken is niet altijd gemakkelijk. Verre van dat. Maar juist in de verschillen schuilt rijkdom, doordat we van elkaar kunnen leren. Over het leven, over het geloof. Zonder het perspectief van de 'ander' kunnen we niet.

Gerrit Noort, Nederlandse Zendingsraad
december 2014

Migranten zien door Gods ogen

Migratie is geen nieuw fenomeen, daar zijn we het wel over eens. Zolang de aarde bestaat zullen er mensen onderweg zijn. Altijd, en om verschillende redenen. Wie vandaag een 'autochtoon' is in het ene land, kan morgen een 'allochtoon' zijn in een ander land.

Wat nieuw lijkt te zijn is de wetgeving rondom migranten in alle sociale en politieke veranderingen, die ingegeven lijkt te zijn door de economische structuren van naties. Veel ontwikkelde landen proberen hun rijkdom te beschermen door voortdurend strenge wetten uit te vaardigen om de mensenmassa's die de grenzen binnenstromen de baas te blijven. Welke motivatie hen daarbij ook drijven mag, het onderwerp migratie is te belangrijk om uitsluitend aan politici over te laten. Dat geldt ook voor de situatie in Nederland. Ook op Nederlandse kerken wordt een beroep gedaan een antwoord te formuleren op de uitdagingen waarvoor migratie ons stelt. Bij migratie gaat het namelijk over mensenlevens, niet over onbezielde handelswaar. Juist daarom komt het er op aan met compassie te handelen.

Menselijke waardigheid

Christenen worden door het Woord van God gemaand niemand als een 'nietsnut' te beschouwen (Mattheüs 5:22). Hoog tijd dus dat autochtone christenen in Nederland de menselijke waardigheid van hun migrantenbroeders en -zusters dik onderstrepen en hen niet gemakshalve onder de noemer van de 'ander' wegzetten.

Het is geen geheim dat veel autochtone Nederlanders, onder wie helaas ook christenen, migranten vaak beschouwen als mensen in de marge van het bestaan, soms zelfs als parasieten. Maar het is niet goed migranten te bestempelen als 'vreemde mensen met een vreemde cultuur en een andere taal' en hen zo in een negatief daglicht te plaatsen. Migranten zijn immers net zo goed mensen die door God naar Zijn beeld geschapen zijn. Ontwortelde mensen weliswaar, gedwongen hun eigen land te verlaten vanwege oorlog, godsdienstige vervolging of economisch slechte tijden. Dat maakt hen echter niet ineens minderwaardig of plotseling crimineel. Ze zijn eenvoudigweg mensen die in een ander deel van onze planeet aarde werden geboren, die een andere taal spreken en die moeilijkheden ondervinden.

Veel migranten zijn afgestudeerd aan universiteiten en beschikken over specifieke

expertise. Hun huidige immigratiestatus en het nog ontbreken van de nodige taalbeheersing in het land van bestemming, geven echter geen vrijbrief hen te behandelen als domme, niet-opgeleide mensen, als 'nietsnutten'. Dit kan en mag zo niet langer voortduren.

Geweldig potentieel

De kerken in Nederland zullen hierin een voortrekkersrol moeten vervullen. Productieve en de wet respecterende migranten mogen zich geaccepteerd weten en behoren niet langer gemarginaliseerd te worden in hun nieuwe omgeving. Als de kerken zich hier actief voor inzetten, zal dat migranten stimuleren hun beste beentje voor te zetten ten behoeve van de gemeenschap die ze nu hun thuis noemen.

Het bijbelverhaal van Jozef (Genesis 37, 39-50) is een levendig en inspirerend voorbeeld van de manier waarop een migrant van betekenis kan zijn voor zijn gastland. Het is dan ook van het grootste belang dat de kerken geloven en stimuleren dat het zaad van wat in Nederland goed is, wortel kan schieten in het leven van een migrant die hier zijn toevlucht heeft gezocht. Migranten beschikken over talenten die kunnen bijdragen aan de intellectuele, sociale, economische en geestelijke ontwikkeling van het land. Zoals in het geval van Jozef in Egypte bleek, kan zelfs de redding van het land verbonden zijn aan de gaven en vaardigheden van migranten. En dat geweldige potentieel kan alleen zichtbaar worden en het land ten goede komen, wanneer migranten erkend worden en de hand van partnerschap toegestoken krijgen.

Gemeenteontbijt van de Acts Revival Church, Den Haag.

We voegen hieraan toe dat migrantenchristenen enorm kunnen helpen om het evangelie van Jezus Christus te bewaren en het uit te dragen in dit land, dit Nederland. Daarvan moeten we zeker niet te gering denken. De kerk in Nederland zal zelfs moeten onderkennen dat het voortbestaan van de christelijke gemeenschap in Nederland deels afhankelijk is van de presentie van christenmigranten in dit land. Dat betekent ook dat we niet langer over het hoofd kunnen zien dat migrantenchristenen een rol spelen in het bewaren van de geestelijke en morele gezondheid van de natie en van de kerk in het bijzonder.

Het Genesisverhaal laat zien dat God de steden Sodom en Gomorra zou hebben gespaard als er maar tien rechtvaardigen in het land zouden zijn geweest (Genesis 18:32). Zo zou het ook de aanwezigheid van een paar onaanzienlijke maar in de hemel erkende rechtvaardige migranten in een land kunnen zijn, die ertoe leidt dat dat volk gespaard wordt voor goddelijke toorn.

Uitdagingen en mogelijkheden

Zoals gezegd is het thema migratie niet uniek voor onze tijd, maar de uitdagingen waarvoor we ons gesteld zien, zijn complexer dan ooit. Aan de ene kant is er de angst van de autochtone bevolking die een 'invasie' van migranten vreest in het eigen land. Menselijkerwijs gesproken is het niet zonder reden dat autochtonen, zoals hier in Nederland, bang zijn dat migranten zich als economische parasieten zullen gaan gedragen en het sociale landschap ondersteboven schoffelen. Aan de andere kant hebben migranten te maken met achterdocht, intimidatie, afwijzing en marginalisering.

Toegegeven, het wordt steeds moeilijker om deze uitdagingen tegemoet te treden. Politici, gevoelig voor het stemgedrag van de bevolking, lijken bijna hulpeloos in het creëren van de juiste oplossingen. Tegelijkertijd bieden de uitdagingen christenen de gelegenheid om hun gezamenlijke geloof volop handen en voeten te geven. Misschien kunnen autochtone en allochtone christenen sámen de uitdaging oppakken door in praktijk te brengen wat de Bijbel leert. Het Woord van God spoort migranten aan om te streven naar voorspoed en vrede in het land dat hen verwelkomt. Zij kunnen bidden voor dezelfde dingen.

> *'Bid tot de Heer voor de stad waarheen ik jullie weggevoerd heb en zet je in voor haar bloei, want de bloei van de stad is ook jullie bloei.' (Jeremia 29:7)*

Deze aansporing geeft migranten de verantwoordelijkheid om actief deel te nemen aan de opbouw en de ontwikkeling van het land. Net zoals Jozef in Egypte zullen migranten elke gelegenheid moeten aangrijpen om de mensen in hun gastland te laten weten dat zij om het land geven en dat zij een positieve bijdrage aan hun nieuwe thuis willen leveren.

Het ontvangende land – in dit geval de autochtone christenen – wordt door de Schrift gedrongen om vreemdelingen met liefde, respect en zorg te omringen.

'Iemand die als vreemdeling in jullie land verblijft, mag je niet onderdrukken. Behandel vreemdelingen die bij jullie wonen als geboren Israëlieten. Heb hen lief als jezelf, want jullie zijn zelf vreemdelingen geweest in Egypte. Ik ben de Heer, jullie God.' (Leviticus 19:33-34)

Dit bijbelvers herinnert ons eraan dat er geen permanente bewoners zijn, van welk land dan ook. De autochtoon van vandaag kan inderdaad zomaar de allochtoon van morgen zijn. Vanuit bijbels perspectief zou de autochtoon geen invasie hoeven te vrezen en hoeft de migrant niet bang te zijn voor verlies van zijn identiteit als gevolg van achterdocht, intimidatie, afwijzing. Integendeel, wij staan op hetzelfde fundament, namelijk ons christelijk geloof, en belijden dat er voor allen en eenieder zegen is en dat het gaat om de eer van God. Uiteindelijk kent ons geloof in Christus, net als Gods liefde, geen onderscheid in kleur, etniciteit noch een taalbarrière.

Echte liefde en respect

Het is in elk geval niet te simplistisch om te geloven dat de remedie voor de linguïstische, culturele en theologische uitdagingen van migratie bestaat in de vermaning van de Heer dat we onze naaste, onze buurman of buurvrouw, zullen liefhebben als onszelf. Het zal vruchtbaar werken, zolang we vastbesloten zijn alle mensen met echte liefde en respect te behandelen en zolang we afstand nemen van achterdocht, afwijzing, uitbuiting en onverschilligheid.

Wanneer we migratie en migranten zien door de ogen van God, zullen we ontdekken dat migranten geen bedreiging noch een probleem vormen voor de ontwikkeling van een land. Integendeel, de Bijbel laat zien dat migranten een zegen zijn als we leren hen goed te behandelen. Wie in Christus gelooft, kan bergen verplaatsen. Met liefde en met het geloof in Christus kunnen we daarom, stap voor stap, de berg aan uitdagingen rondom migratie in beweging krijgen!

Seth E.Y. Bempong was betrokken bij de voorloper van SKIN: het platform niet-inheemse kerken, en was vanaf de oprichting in 1997 jarenlang bestuurslid van SKIN, Samen Kerk in Nederland. Hij is stichter en voorganger van Acts Revival Church International (ARCI). www.actsrevival.org

De stem van de 'ander'

Dit eerste Cahier in de serie reflectie en toerusting over missionaire en missiologische thema's van de Nederlandse Zendingsraad gaat vooral over onze ómgang met de 'ander' die naast ons is komen wonen. Wat zijn bijbelse perspectieven op migratie, welke betekenis hebben mensenrechten als we nadenken over de maatschappelijke positie van migranten?

In dit NZR-Cahier vindt u de tekst van twee vertaalde documenten. Beide gaan over migratie, maar ze kijken daarnaar vanuit verschillende perspectieven. De tekst van *De 'ander' woont naast mij* – door de Wereldraad van Kerken gepubliceerd als *The Other is my Neighbour* – gaat in op migratie vanuit bijbels perspectief. In het andere document – de verklaring van Churches Witnessing With Migrants (CWWM)* – lezen we een oproep van kerken en migrantenchristenen aan overheden om mensenrechten te respecteren.

De twee documenten hebben dus een verschillende blikrichting. Beide zijn overdenking waard. Daarom gaan we in het hiernavolgende graag nader op de beide documenten in, met als doel centrale noties eruit te lichten.

Twee stemmen

De 'ander' woont naast mij is een publicatie van de Wereldraad van Kerken (2013), die gericht is aan kerken en oecumenische organisaties. Centraal daarin staat de oproep om een kerkelijk antwoord op migratie te ontwikkelen. De taal van het document is theologisch. Het is in feite een theologische stellingname over migratie, die ons uitdaagt tot vernieuwing.

Churches Witnessing With Migrants (CWWM) stelde de andere tekst op die in deze brochure is opgenomen. Dit verband van circa dertig christelijke, oecumenische organisaties en migratienetwerken spant zich in voor verandering in de situatie van migranten. Deze tekst is niet gericht aan kerken, maar aan overheden. De taal is niet zo zeer theologisch, als wel profetisch. Het oudtestamentisch visioen van recht en

veiligheid staat centraal. De opstellers van de tekst hopen overheden ertoe te bewegen voluit te rekenen met mensenrechten.

CWWM's uitgangspunten voor lobby

CWWM roept overheden met klem op tot het beschermen van menselijke waardigheid en rechten van migranten. In zeventien punten geven de opstellers aan dat we het gesprek over migratie nooit los mogen maken van mensenrechten en ontwikkelingsrecht (*development justice*). De tekst verbindt dit met drie bijbelse noties, namelijk de mens als beelddrager van God, de migrant als onze naaste en tot slot de profetische visie van veiligheid.

Beelddrager van God

Al in het eerste punt wordt gerefereerd aan Genesis 1:26, waar we lezen dat God de mens schiep naar Zijn beeld. Als we dit belijden, heeft dat gevolgen voor het spreken over migratie. Wie iets zegt over migranten dient zich te realiseren dat ieder mens – ook iedere migrant – iets weerspiegelt van Gods wezen. De tekst verbindt dit met waardigheid. Wie naar Gods beeld geschapen is, heeft waarde en waardigheid. Die kan en mag niemand wegnemen. Positief gesteld: we zijn ertoe geroepen om de waardigheid van ieder mens te respecteren en rechten van de mens te erkennen. Dat niet doen, zegt het eerste artikel, is een belediging aan Gods adres.

Onze naaste

Dat alle mensen beelddrager van God zijn, wordt verbonden aan de bijbelse notie over de naaste. De migrant is onze naaste (punt 15). Hij of zij is niet 'slechts' onze naaste, net als wij hebben hij en zij rechten en waardigheid. De opstellers van de CWWM-verklaring verwijzen hier naar Hebreeën 13:1-2, waar gelovigen worden opgeroepen om de onderlinge liefde in stand te houden en gastvrij te zijn. Als medebeelddrager is de 'ander' in feite ons familielid. Niet alleen door ons werkt God heen, maar ook door anderen. Door mensen heen bewerkt God barmhartigheid en gastvrijheid, vrede en recht. CWWM houdt overheden en onszelf hier de bijbelse richtlijn van de onderlinge liefde voor.

In veiligheid en voorspoed

Een derde perspectief is profetisch van aard. Punt 5 verbindt de menselijke zoektocht naar veiligheid en levensonderhoud aan woorden van de profeet Micha: *'Ieder zal zitten onder zijn wijnrank en onder zijn vijgenboom, door niemand opgeschrikt'* (Micha 4:4). Dit visioen vertalen de opstellers als het recht van alle mensen om ergens te

verblijven en om in voorspoed te leven. Ontwikkeling, stellen ze, betekent daarom het respecteren, beschermen en toepassen van mensenrechten. Anders wordt het visioen geen werkelijkheid.

Deze drie bijbelse perspectieven vormen een onderbouwing van de gelegde dwarsverbindingen tussen migratie, mensenrechten en ontwikkelingsrecht. De notie dat de mens beelddrager van God is, leidt tot de in punt 2 genoemde overtuiging dat migranten geen handelswaar zijn. Het zijn mensen met waarde en waardigheid. Migranten gaan zelf over hun bestemming.

Wereldraaddocument *De 'ander' woont naast mij*

De andere publicatie, in dit Cahier als eerste in vertaling opgenomen, kwam voort uit enkele consultaties over migratie die de Wereldraad van Kerken organiseerde. Vertegenwoordigers van een groot aantal kerken, oecumenische organisaties en migratienetwerken namen deel aan deze bijeenkomsten in Beiroet (2011), Genève (2012) en Manilla (2012). Het thema was: 'Wie is mijn naaste? Migratie en het kerkelijk landschap'.

Het doel van de bijeenkomsten was om migratie vanuit oecumenisch perspectief te doordenken en kerken te helpen antwoorden op migratie te formuleren 'te midden van toenemende diversiteit van mensen, talen, culturen, etniciteit en godsdienst'. De beraadslagingen leidden in 2013 tot de uitgave van *The 'Other' is my Neighbour'*, in de Nederlandse bewerking vertaald als *De 'ander' woont naast mij.*

De taal van het Wereldraaddocument is vooral theologisch, met uitzondering van het gedeelte dat ingaat op migratie als zodanig. De andere delen behandelen bijbelse perspectieven op migratie, implicaties daarvan voor de kerken en tot slot een raamwerk om een oecumenisch antwoord op migratie te kunnen ontwikkelen. Om de toegang tot de teksten te vergemakkelijken, lichten we hier enkele centrale gedachten uit, voorzien van begeleidende opmerkingen.

Bijbelse perspectieven

Het hoofdstuk over bijbelse perspectieven op migratie stelt in feite dat belangrijke geloofsverhalen in de Bijbel – zoals de uittocht uit Egypte, de eredienst in een mobiel heiligdom, de voettocht naar het beloofde land, Jezus die met zijn ouders naar Egypte vluchtte en het rondreizende leven van Paulus en de apostelen – allemaal migratie-ervaringen beschrijven. De Schrift, stellen de auteurs van het document, wijst ons door die verhalen op ontberingen en nieuwe kansen, op onrecht maar ook op hersteld leven (II.24). Deze ervaring van migratie kan een zegen of een vloek zijn.

Migratie kan een recht zijn, maar het kan ervaren worden als onrecht dat te zwaar is om te dragen. Het bijbels getuigenis, schrijven de auteurs, zegt niet dat migratie als zodanig goed of fout is. Maar de verhalen over migratie laten zien dat alle mensen beelddragers van God zijn en dat zij er recht op hebben als zodanig behandeld te worden. Ze mogen verwachten met waardigheid tegemoet getreden te worden. Ze mogen verwachten dat andere mensen hen recht doen.

In verband hiermee wijzen de schrijvers op de wet van Mozes. Deze wet gaat in op het leven in het beloofde land, na de migratie-ervaring. Het juridische raamwerk is gericht op het creëren van een veilige plek voor de zwakken. Het land moet niet zonder reden teruggegeven worden aan mensen die verarmden. De bijbelse verhalen maken duidelijk dat de migratie-ervaring de identiteit van de Israëlieten bepaalde. De wet duidt hen aan als 'vreemdelingen en bijwoners' (Leviticus 25:23). Iedereen is dus een vreemde in het land en dat mocht het volk niet vergeten. De schrijvers noemen migratie ook een wezenskenmerk van de kerkelijke geloofsgemeenschap (II.29). Gelovigen zijn pelgrims die hier op aarde geen blijvende stad hebben, maar die verlangend uitzien naar de stad die komt (Hebreeën 13:14). Ze zijn vreemdelingen met een tijdelijke verblijfplaats. Dit betekent dat alle mensen – met of zonder migratie-achtergrond – 'vreemdelingen' zijn.

Het vreemdelingschap wordt door de auteurs verbonden met de notie van 'de ander'. Deze 'ander' is net zo goed beeld van God als wij. Beelddragers zijn niet alleen met God verbonden, maar evenzeer met elkaar. Christenen onderstrepen daarom ook dat de kerk bij uitstek de plaats is waar verbinding gestalte krijgt. Het is door het verzoenende werk van Christus een realiteit waaruit we leven. Geen enkel deel van het lichaam kunnen we afwijzen. Geen enkel deel kan claimen belangrijker te zijn. Deze eenheid betekent echter geen gebrek aan diversiteit. Het gaat volgens de opstellers van *De 'ander' woont naast mij* veeleer om 'verzoende diversiteit', die erkent hoe verschillend mensen zijn. In die verschillen is het juist de ander die ons helpt onszelf en onze eigen identiteit te ontdekken. In de relatie met de ander verhelderen we wie we zelf zijn en geven we onze overtuigingen vorm. Eenheid en diversiteit, zeggen de schrijvers, horen bij het wezen van de kerk. In het Koninkrijk mogen we diversiteit vieren, vanuit de eenheid in Christus.

Belangrijk is wat we lezen over de bijdrage van de 'ander'. In het Koninkrijk tolereren we de ander niet slechts, maar we erkennen dat ook de ander een wezenlijke bijdrage levert. Die erkenning schept ruimte voor inclusief denken en handelen.

Gevolgen voor de kerken

Het hoofdstuk over implicaties van de bijbelse perspectieven gaat in op veranderingen in het kerkelijk landschap en in de zending van de kerk. Van de 215 miljoen mi-

granten hangen 106 miljoen mensen het christelijk geloof aan. Aangezien een groot deel van de migranten Europa of Noord-Amerika als bestemming kiest, is duidelijk dat dit gevolgen heeft voor de kerkelijke kaart in deze werelddelen. Migrantenkerken, internationaal en multicultureel, kwamen overal tot stand. Daardoor ontstond een grote verscheidenheid aan kerken en theologieën. Dat stelt nieuwe vragen aan de eenheid van de kerk, aan de vorm van de oecumene en aan de wijze waarop we vanuit diverse culturele achtergronden de Bijbel lezen en verstaan.

De artikelen III.44-62 leggen de verbinding tussen het pelgrimskarakter van de kerk en de missionaire roeping. De schrijvers wijzen op de Vroege kerk die leefde in een multiculturele en multireligieuze context. Juist in die omstandigheden sprak de kerk over haar pelgrimskarakter. Die notie, lezen we, zou tegenwoordig opnieuw een rol mogen spelen als we nadenken over kerk en migratie. De kerk is één, maar divers; ze is lokaal, maar tevens in pelgrimage. Een kerk in pelgrimage is niet statisch, maar dynamisch. Ze is steeds opnieuw 'wordend', zoekend naar nieuwe gestalten in veranderende tijden. De tekst roept op om het pelgrimskarakter van de kerk te herontdekken en te doordenken in relatie tot migratie. De schrijvers bedoelen daarmee dat gemeenten hun gestalte en missie vorm zouden moeten geven vanuit het perspectief van migratie en pelgrimage.

Als onze kerken migranten tegemoet treden als medereizigers en medepelgrims, dan zullen we onze ideeën over eigen identiteit, status en taal ter discussie moeten stellen. Want dan geldt als uitgangspunt dat in Gods rijk waarden als barmhartigheid, recht, waardigheid en leven maatgevend zijn. Die waarden moeten richtinggevend zijn in de missionaire handel en wandel. Pelgrims – migranten zowel als plaatselijke bewoners – zijn in deze missie samen verantwoordelijk om inclusieve gemeenschappen te vormen, waarin levens van mensen in het licht van God tot verandering komen.

Enkele kanttekeningen

Het voorafgaande maakt duidelijk dat de twee teksten, de verklaring van CWWM en het document van de Wereldraad van Kerken, heel verschillend zijn. Wel hanteren allebei de teksten vergelijkbare theologische uitgangspunten. Op zich is dat niet opmerkelijk, want ze ontstonden allebei in de oecumenische traditie. Zo leggen beide teksten een accent op de mens als beelddrager van God. Ze verbinden dit alle twee direct aan menselijke waardigheid en de morele plicht mensenrechten en sociale gerechtigheid te eerbiedigen. De teksten leggen er nadruk op dat de migrant niet 'slechts' onze naaste is, maar dat de 'ander' deel is van Gods huishouden en dat deze dus ook gelijke rechten heeft. Het begrip *imago Dei*, beelddrager van God, fungeert

in de documenten als basis om de verbinding van God, menselijk leven en de wereld te onderstrepen. Deze uitgangspunten stellen in staat om op respectvolle en inclusieve wijze anderen als 'mensen onderweg' tegemoet te treden.

Opmerkelijk is dat er verschillende accenten zichtbaar zijn als het gaat om het recht op vrije beweging. CWWM plaatst bewegingsvrijheid in het kader van mensenrechten, terwijl de Wereldraad hierover spreekt in relatie tot pelgrimage. De eerste benadering kan er gemakkelijk toe leiden dat we spreken over de migrant als de 'ander'. *Wij* moeten zorg dragen voor hun bewegingsvrijheid en bescherming. Dat brengt het risico met zich mee, tegen alle bedoelingen in, dat de migrant tot een object wordt over wie gesproken en besloten wordt. Het is daarom van belang te zien dat CWWM ook spreekt over de migrant als 'subject'. Migranten organiseren zichzelf, zij overleggen zelf met overheden, zij geven zelf aan waarop hun hoop gevestigd is.

De tweede benadering, de erkenning dat we allemaal vreemdelingen en pelgrims zijn, biedt wellicht betere mogelijkheden om tot waarachtig partnerschap te komen. Met deze beeldspraak erkennen we immers dat we allemaal onderweg zijn en dat we elkaar nodig hebben om zowel de tijdelijke pleisterplaats als ook de missie gestalte te geven. Het kan helpen om het wij-zij-onderscheid te overstijgen. Maar in deze benadering schuilt ook een risico. Niet-migranten kunnen zich al te gemakkelijk de migratie-ervaring toe-eigenen. Theologisch mag het weliswaar correct zijn om te spreken van een gedeelde ervaring van het 'vreemdelingschap', maar het zijn migranten die ervaren wat uitsluiting en uitbuiting betekenen. Leven in solidariteit met migranten verandert dat niet. De intentie om te spreken over 'wij', en niet meer over 'wij en de ander', kan paternalistisch zijn en de diepte van ervaren onrecht ontkennen.

Luisteren wij?

In het Wereldraaddocument lezen we niet alleen over de 'ander', maar ook over *'othering'*. Deze Engelse term is in het Nederlands weergegeven met 'de medemens tot de "ander" maken'. Uit talloze verhalen, zoals ook opgenomen in deze brochure, blijkt dat dit migranten vaak overkomt. In dat proces sluiten we mensen uit.

De 'ander' woont naast mij herinnert eraan dat de kerk getuigt van de hoop die in haar leeft. Het document verbindt deze hoop aan Gods op verandering gerichte handelen in deze wereld, aan gerechtigheid in de wereld en verandering van onze kerkelijke gemeenschappen. De recente zendingsverklaring *Together towards Life* (*Samen voor het leven,* 2013)** van de Wereldraad wijst erop dat Gods zending in de marge begint. Migranten worden vaak naar de marge van de samenleving geschoven. Veelal beschouwen we migratie als een probleem en niet als een mogelijkheid tot

verandering. De stem van migranten wordt dan ook vaak veronachtzaamd of niet gehoord. De zendingsverklaring roept met klem op om goed te onderscheiden naar welke stemmen we al dan niet willen luisteren. Luisteren we naar de stem van de ander, naar de stem vanuit de marge? Het antwoord op die vraag is bepalend voor onze zoektocht naar recht en verbinding.

Gerrit Noort is directeur van de Nederlandse Zendingsraad. Hij was een van de schrijvers van de publicatie The 'Other' is my Neighbour *(2013) van de Wereldraad van Kerken.*

* Churches Witnessing With Migrants (CWWM) is een internationaal platform van kerken en migranten die lobbyen bij overheden om de situatie van migranten te verbeteren.

** In vertaling uitgebracht in de brochure *Samen voor het leven. Zending en evangelisatie in een veranderende wereld*, Nederlandse Zendingsraad / Raad van Kerken, 2013. Zie http://zendingsraad.nl/resources

‘Jezelf kunnen zijn’

Ik ben Iraanse, en indertijd naar Nederland gevlucht. Tijdens mijn asielprocedure ben ik tot geloof gekomen en christen geworden. Een aantal jaren geleden kwam ik in contact met Father’s House Movement, een netwerk van Iraanse en Afghaanse huiskerken door heel Nederland, verspreid over vijf regio’s. Op dit moment zijn deze groepen actief in zo’n dertig plaatsen.

Een geestelijk thuis

Deze beweging vormt voor mij een geestelijk thuis, en ook een plek waar ik iets kan betekenen voor mijn familie. Toen ik trouwde met mijn man Peyman, baden we God of Hij ons wilde leiden naar een kerk waar we ons zouden kunnen inzetten voor onze

Javaher Shahin komt uit Iran en beweegt zich kerkelijk gezien in de Iraans-Afghaanse Father’s House Movement in Nederland. www.fhmovement.com

Elkaar ontmoeten bij Father’s House Movement.

landgenoten. Na een aantal gesprekken met Piet van Walsem, de leider van het netwerk van Father's House Movement, voelden we ons bevestigd in onze keuze om ons hierbij aan te sluiten.

Wat ons onder andere trok was de liefde, waardoor we onszelf konden zijn. Dat 'jezelf kunnen zijn' heeft dus niet alleen met de eigen taal en cultuur te maken. Het komt ook door de duidelijke identiteit van Father's House Movement. We zijn eerlijk over onze zwakheden, je hoeft je niet mooier of godsdienstiger voor te doen dan je bent. Bovendien is er ruimte voor iedereen om ook praktisch iets te doen. In een Nederlandse kerk moet je vaak jezelf eerst nog bewijzen.

Persoonlijke dingen delen

Veel vluchtelingen die op zoek zijn naar liefde, worden door deze heldere identiteit aangesproken, merk ik. De structuur helpt daarbij. Father's House Movement komt bewust samen in kleine huiskerken, geleid door huiskerkleiders die daarvoor continu worden toegerust. Door die kleine groepen is er ook meer gelegenheid om persoonlijke dingen te delen en iets te doen voor elkaar, en nieuwe mensen te bereiken.

Samen dienen in de keuken. Tweede van rechts is Javaher.

De 'ander' woont naast mij

Migratie – uitdaging voor de kerken

Het wereldwijde verschijnsel van migratie – met meer dan 200 miljoen mensen die nu ver van hun geboorteland wonen – stelt ons voor grote persoonlijke, culturele, economische en religieuze uitdagingen. Hoe kunnen christenen en christelijke kerken zich op een goede en bijbelse manier met migratie verhouden? Voor welke uitdagingen stelt migratie de kerken?

Introductie

Vertrekpunt, uitdagingen en kansen

Migratie stelt de christelijke gemeenschappen voor een aantal uitdagingen en kansen op de weg die leidt naar gerechtigheid en vrede. De problemen waarmee ontheemde mensen worstelden toen het Centraal Comité van de Wereldraad van Kerken op 22 september 1995 unaniem de verklaring *A moment to choose: risking to be with uprooted people* ('Tijd om op te komen voor ontwortelde mensen') aannam, zijn vandaag nog minstens zo relevant. Vandaar de publicatie *The 'Other' is my Neighbour,* die de Wereldraad van Kerken in oktober 2013 uitbracht over de bezinning die gaande is.

De volgende vragen waren hierbij leidend:

- Welke invloed heeft migratie op de relatie tot onze naasten?
- Wie zien wij als onze naasten?
- Hoe kunnen kerken loskomen van de neiging nieuwkomers tot 'anderen' te bestempelen (*'othering'*)?
- Wat voor soort wereldwijde en plaatselijke gemeenschappen staan ons als christenen voor ogen?
- Welke principes hanteren we op weg naar gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping als we geconfronteerd worden met de uitdagingen van migratie?
- Hoe kan de 'ander' volledig deel worden van ons leven?

- Hoe verstaan we de aard en de missie van de kerk en hoe kunnen we deze opnieuw vorm geven in de context van migratie?
- Wat heeft de christelijke traditie te bieden op het gebied van ethische richtlijnen en ervaringen met migratie?

Vanuit de oecumene brengt dit document *De 'ander' woont naast mij* in vier hoofdstukken de uitdagingen waarvoor migratie de kerken wereldwijd stelt in kaart:

I Migratie vandaag
II Bijbelse en theologische perspectieven
III Ecclesiologische implicaties
IV Oecumenische antwoorden

Zowel de Engelstalige publicatie *The 'Other' is my Neighbour* als deze Nederlandse vertaling bevat 81 paragrafen, verdeeld over vier secties. De paragrafen 60-81 die in het uiteindelijke Engelstalige document het toelichtende appendix vormen, zijn in deze Nederlandse vertaling in het eerste hoofdstuk opgenomen als de paragrafen 1-22. In dit NZR-Cahier corresponderen vervolgens de paragrafen 23-81 met de nummers 1-59 in het oorspronkelijke document.

I Migratie vandaag

Migratie: veranderende constante

1 De gevolgen die migratie teweegbrengt roepen om reactie. Al zal migreren voor een aantal bevoorrechte mensen een 'goede ervaring' zijn, voor de meeste migranten betekent het een aaneenschakeling van ontberingen: ontworteld, vastgezet, verhandeld of zelfs omgekomen onderweg. Hoewel migratie al eeuwenlang het menselijk bestaan kenmerkt, is het verschijnsel de afgelopen zestig jaar in omvang enorm toegenomen. De impact op het demografische, sociale, culturele, religieuze en economische landschap wereldwijd is enorm. Mensen migreren in allerlei richtingen over de hele wereld. Elke reis kent verdriet, hoop en aspiraties, en iedere migrant heeft zijn eigen verhaal. Het doel van dit document is kerken te doordringen van de urgentie van (de gevolgen van) migratie en op te roepen tot adequaat en daadwerkelijk reageren.

2 Landen krijgen in toenemende mate te maken met diversiteit. Te vaak wordt migranten in nationaal en regionaal immigratiebeleid het etiket 'probleem' opgeplakt, en populistische discussies in de media verergeren dergelijke ideeën van superioriteit en inferioriteit. Iemand 'migrant', 'asielzoeker' of 'ontheemde' noemen,

Verkocht voor 300 dollar

"Het is een lange weg geweest, van Filippijnse gastarbeider in Korea tot de gedreven voorvechter van migrantenrechten van nu.

In juni 1991 begon ik als 'Overseas Filippino Worker' (OFW) in Zuid-Korea aan een nieuw hoofdstuk van mijn leven. Ik ben de negende van dertien kinderen. Het was moeilijk voor mijn ouders om ons allemaal naar school te sturen. Ik kon geen baan krijgen die een fatsoenlijk loon opleverde, dus besloot ik naar het buitenland te gaan. Ik vond een ronselaar die een baan in Zuid-Korea voor me had. Toen ik mijn paspoort kreeg, bleek dat mijn leeftijd, adres en geboortedatum veranderd waren. Aangezien ik de ronselaar enorm veel geld (Php 45.000 = $ 2400) had betaald, dat ik had moeten lenen, zweeg ik daarover. Ik was toen 20 jaar oud.

We kregen de opdracht om naar loket 5 van de immigratieafdeling te gaan. Daar werden we, zonder dat ons ook maar iets gevraagd werd, doorgestuurd naar het vliegtuig. Hetzelfde gebeurde toen we aankwamen in Zuid-Korea. We moesten naar een speciaal immigratieloket, waarna we zo door konden lopen en onmiddellijk naar ons hotel gebracht werden. Er was een selectieprocedure en voor elke man die gekozen werd, kreeg de ronselaar een envelop met geld overhandigd.

Vanaf de eerste dag moesten we 12 tot 14 uur werken, zonder rust en zonder voldoende voedsel. Het salaris dat ik ontving was veel lager dan beloofd. Overuren werden niet uitbetaald; we werkten zeven dagen per week in 14-uursdiensten. Ik realiseerde me dat ik een arbeider was zonder papieren. Ik kon er niet over klagen, want we waren niet legaal. Daarom confronteerde ik mijn werkgever hiermee, maar het enige dat ik ontdekte was dat hij me voor 300 dollar gekocht had van mijn ronselaar.

Op de ambassade kwam ik erachter dat veel Filippijnse gastarbeiders zonder papieren op deze manier werden uitgebuit. Sommigen werden zelfs lichamelijk mishandeld. De reactie van de ambassadeambtenaren maakte me boos en schokte me: ze noemden ons 'dom' en een 'schande' voor ons land.

Toen ik betrokken raakte bij mijn kerk, werd ik actief in het opkomen voor de rechten van migranten. Ik begon me weer mens te voelen, niet langer een machine. Het was ook door mijn werk voor de kerk dat ik de enorme omvang van het probleem van migranten besefte, met name van de situatie van arbeidsmigranten zonder papieren. Ik zag hoe ze werden opgejaagd als dieren. Sommigen stierven zelfs bij hun poging om aan immigratieautoriteiten te ontsnappen.

Na twaalf jaar in Zuid-Korea werd ik opgepakt door de immigratiepolitie en uitgezet."

werkt dientengevolge al stigmatiserend – iets wat we in deze publicatie willen vermijden. Omdat migrantengroepen nogal eens worden onderverdeeld in ‘gewenste’ en ‘ongewenste’ personen, krijgen allerlei mechanismen van in- en uitsluiting de kans zich te ontwikkelen. Met andere woorden, de begrippen ‘wij/ons’ versus ‘zij/hun’ en ‘wij’ tegenover ‘anderen’ zijn vaak impliciet aanwezig in discussies over migratie en beleidsvorming, hetgeen niet bevorderlijk is voor het gesprek.

3 Regeringen van zowel landen van herkomst als van bestemming onderkennen het strategische belang, het economisch voordeel, en de complexiteit van de wereldwijde migratie, wat hun inspanningen hier passende politieke antwoorden op te vinden verhoogt. Beleid is vaak eerst geneigd het ontvangende land te beschermen waar het de economische en sociale gevolgen van migratie aangaat, waardoor migranten nogal eens in de marge van de samenleving terechtkomen. De toenemende omvang van migratie in ogenschouw nemend, bieden de Verenigde Naties daarom een platform voor strategische analyse en strategievorming, met als doel respect voor de mensenrechten van migranten te bevorderen en bij te dragen aan vreedzame integratie van migranten in de samenleving. Daarbij willen de VN ‘werken aan betere migratievoorwaarden’ en ervoor zorgen dat ‘mensen veilig en legaal migreren, met bescherming van hun rechten’.[1]

4 Kerken staan daarmee niet alleen in hun inspanningen om adequaat te reageren op de gevolgen van migratie. Met vele anderen die zich sterk maken voor een menswaardig bestaan en naar gerechtigheid en vrede streven, zijn kerken betrokken bij vele lokale, nationale en internationale activiteiten. Kerken zijn actief in lobbyen en opkomen voor migranten, ze hebben oog voor migranten in detentie, ze nemen deel aan het debat over migratie en stichten multiculturele gemeenten voor mensen die gemigreerd zijn. Uitdagingen betreffen zowel ethische als kerkelijke kwesties, zoals de eis dat migranten recht wordt gedaan en voldoende ruimte scheppen voor migrantenkerken in lokale oecumenische structuren. Met betrekking tot rechtvaardig en levenbeschermend handelen geloven en belijden we dat de mens is geschapen naar het beeld en de gelijkenis van God (Genesis 1:26). Ieder mens – onderweg of met een vaste woonplaats – komt leven, liefde en waardigheid toe.

5 Dit document is onderverdeeld in vier secties. Dit eerste deel introduceert het verschijnsel migratie en bespreekt de facetten en ambivalenties. Het tweede deel onderzoekt bijbelse en theologische perspectieven, terwijl het derde deel de daaruit voortvloeiende gevolgen voor de aard en de missie van de kerk benoemt. In het vierde deel wordt een oecumenische reactie op migratie verwoord, in het licht van het

vergaderthema van de Wereldraad van Kerken in Busan, 2013: 'God van het leven, leid ons naar gerechtigheid en vrede.' (Zie hiervoor onder andere *TussenRuimte. Tijdschrift voor interculturele theologie*, 2014 | 2, 'Zending en oecumene na Busan' - red.)

Wie zijn er op weg?

6 Migratie is een wereldwijd fenomeen dat een steeds breder scala aan etnische en culturele bevolkingsgroepen aangaat. Met de term 'migranten' worden groepen aangeduid als migrerende werknemers, hun gezinnen, professionals, internationale studenten, vluchtelingen, asielzoekers, binnenlandse ontheemden en slachtoffers van mensenhandel.

7 Mensen migreren om vele redenen. Sommigen komen vrijwillig tot dit besluit, anderen worden door afschuwelijke gebeurtenissen gedwongen tot verhuizen, voor weer anderen ligt de motivatie tussen deze twee uitersten in. Omgevingsfactoren zoals ernstige droogte kunnen leiden tot grote onzekerheid of men wel of niet in het eigen land kan blijven. Sommigen denken dat het hun eigen beslissing is, maar worden in feite gedwongen door onhoudbare omstandigheden. De aanduiding 'economische migranten' wordt vaak gebruikt om onderscheid te maken tussen gedwongen en vrijwillige migratie. In tegenstelling tot vluchtelingen kunnen economische migranten 'normaal' terugkeren naar hun land van herkomst, waar ze gevrijwaard zijn van dreigende vervolging; over het algemeen kunnen zij de bescherming van hun nationale overheid inroepen. Voor weer anderen wordt de stap tot migratie ingegeven door het verlangen naar betere levensomstandigheden. Er is meestal sprake van een reeks zowel positieve als negatieve aspecten die leiden tot de beslissing om te vertrekken en de keuze van bestemming. Wanneer migratiestromen eenmaal op gang zijn gekomen, blijken ze vaak ook aan te houden.

8 Momenteel wonen meer dan 215 miljoen mensen buiten hun land van herkomst of nationaliteit. De meerderheid van de internationale migranten (ongeveer 90 procent) wordt gevormd door werknemers en hun gezinnen.[2] Van het totale aantal internationale migranten is 72 procent van de werkende leeftijd (20-64) en ongeveer de helft (49 procent) is vrouw[3]; 105 miljoen mannen en vrouwen zijn economisch actief en een vergelijkbaar aantal kinderen en andere personen vergezelt arbeidsmigranten.[4] Het grootste deel (96 miljoen) van de internationale migranten in de werkende leeftijdsfase woont in de ontwikkelde landen. Voor veel werkzoekende migranten (vooral uit arbeidexporterende landen zoals Mexico, India, China en de Filippijnen) is er sprake van een sterke stimulans om te migreren naar plaatsen met

een groeiende economie. Dit kan voor beide partijen gunstig zijn, omdat in sommige landen de vraag naar hoogopgeleide werknemers en internationale studenten groot is. Ook zijn er landen die arbeidsmigranten aantrekken om aan de groeiende vraag naar arbeid in productie-, bouw- en dienstverlenende industrie te voldoen. Internationale migranten maken 3 procent uit van de wereldbevolking, en deze trend zal naar verwachting doorzetten, wat betekent dat migrantenaantallen zullen toenemen naarmate de wereldbevolking groeit.

9 Volgens de Verenigde Naties werden in 2008 20 miljoen mensen wereldwijd tot migratie gedwongen als gevolg van extreme klimaatgerelateerde weersomstandigheden, milieuvervuiling, natuurrampen, een stijgende zeespiegel, en ernstige weersgesteldheden zoals droogte.[5] Verschillende rapporten voorspellen dat vanwege stijgende zeespiegelniveaus, woestijnvorming, bodemerosie en krimpende zoetwatervoorziening – alle verergerd door klimaatsverandering – de komende tien jaar 50 miljoen mensen tot migratie gedwongen zouden kunnen worden. Migranten die door deze factoren uit hun thuisland verdreven worden, voldoen niet aan de criteria voor de vluchtelingenstatus, zoals benoemd in het VN-Vluchtelingenverdrag van 1951; ook worden zij in geen enkele andere internationale overeenkomst erkend. Voor inheemse mensen die geworteld zijn in hun thuisland, heeft de invloed van dergelijke milieuaantasting een vernietigende uitwerking. Met het land van hun voorouders verliezen ze ook hun heilige plaatsen en veelal komen ze in de marge van de samenleving terecht. Ze wonen vaak in sloppenwijken, waar geen structurele mogelijkheden aanwezig zijn om hun omstandigheden te verbeteren.

10 Veel mensen worden tot migratie gedwongen puur om te overleven of om elders leefomstandigheden te vinden die dat mogelijk maken. Ze worden gedwongen om hun huizen te verlaten als gevolg van geweld door de overheid of vanwege groeperingen, vanwege oorlog en conflict, vanwege politieke instabiliteit, armoede, schendingen van de mensenrechten, genderongelijkheid, geweld, gebrek aan vrijheid (ook aan godsdienstvrijheid) en onvoldoende recht te participeren in de maatschappij. Volgens de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR) zijn er wereldwijd momenteel ongeveer 15 miljoen vluchtelingen, inclusief bijna een miljoen asielzoekers, in afwachting van antwoord op een aanvraag van de vluchtelingenstatus. Een vluchteling is iemand die, volgens het VN-Vluchtelingenverdrag van 1951, ‘wegens een gegronde vrees voor vervolging vanwege ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land van zijn nationaliteit, en niet in staat is of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wenst zich te beroepen op de bescherming van dat land’.[6]

11 Naast de 215 miljoen internationale migranten zijn er 12 miljoen mensen stateloos en nog eens 26,4 miljoen ontheemd als gevolg van conflicten.[7] Met 'ontheemden' worden, in tegenstelling tot 'vluchtelingen', mensen aangeduid die om bescherming te vinden geen internationale landsgrens zijn overgegaan, maar in eigen land zijn gemigreerd. Stateloosheid verwijst naar de situatie van een persoon die in geen enkele staat als onderdaan wordt beschouwd. Stateloze mensen zien zich geplaatst voor talloze moeilijkheden in hun dagelijks leven: hun ontbreekt de toegang tot gezondheidszorg en onderwijs, ze hebben geen eigendomsrechten en ontberen de mogelijkheid zich vrij te bewegen.

Ontheemd in Haïti

Marie Nicole, 34, is moeder van drie kinderen. Tot voor kort woonde ze, samen met haar drie kinderen, in een tent van stukken doek en oude laken.

'Na de aardbeving dacht ik dat het gedaan was met ons leven, dat ik nooit meer een fatsoenlijke plek zou hebben waar ik met mijn kinderen kon wonen. Ik had geen keuze, we maakten een tentje van lakens en stokken. 's Nachts sliepen we als haringen in een ton.'

Het wonen in de tent viel zwaar. Overdag was het heet, 's nachts koud. Bij regen en wind moesten Marie Nicole en haar kinderen hun dunne beschutting vasthouden zodat die niet weg zou waaien. Ze brachten vele nachten slapeloos door.

Met steun van de United Methodist Committee on Relief (UMCOR) en partners bouwde Habitat for Humanity een nieuw onderkomen voor haar. 'Nu hoef ik meer bezorgd te zijn als het waait of regent. 's Nachts kan ik met een gerust hart mijn ogen dichtdoen en mijn kinderen zullen opgroeien in een betere omgeving, schoner en veiliger.'

Met opgeheven hoofd en hervonden waardigheid verdient Marie Nicole nu als verkoopster de kost voor haar gezin.

12 Tabellen en grafieken kunnen een voortdurend wisselend fenomeen als migratie niet in alle finesses vangen noch het eigen unieke karakter van elke migrantenervaring weergeven. Hoewel we het lijden van migranten hierin niet tot uiting kunnen laten komen, helpt de *figuur* hieronder wel om een beeld te krijgen van de impact die migratie heeft.

Totaal aantal migranten per categorie wereldwijd - 2010

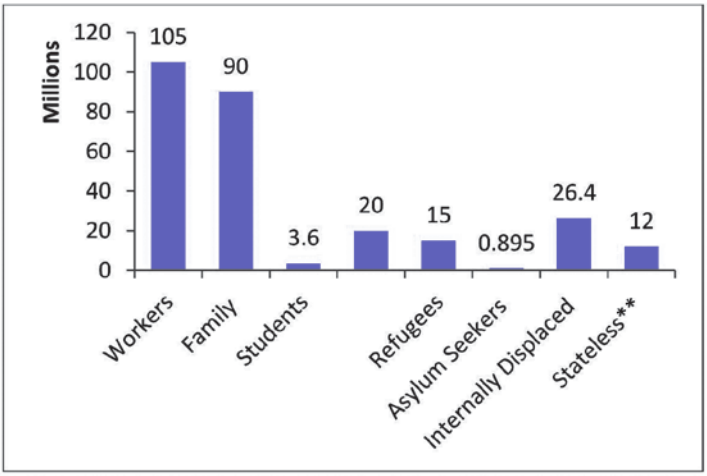

Bron: International Labour Migration (ILO): A Rights Based Approach 2010, UNHCR Global Trends 2011
* UNOCHA 2009 Raming voor 2008
** Stateloze mensen zijn niet per se migranten

13 Migratie is in de afgelopen zestig jaar in omvang enorm toegenomen, niet alleen als gevolg van technologische ontwikkelingen in vervoersmogelijkheden en communicatie, maar vooral door een verschuiving in de economische hegemonie. Het Westen, voorheen de 'werkplaats van de wereld', is nu 's werelds consument geworden, terwijl het Oosten nu is uitgegroeid tot die bewuste werkplaats. Voor veel migranten geldt dat de regelgeving van het land van herkomst zowel als van bestemming hun reis veilig en gemakkelijk maakt. Voor veel andere migranten is de reis gevaarlijker. Vaak wisselt de status van mensen die migreren ook van legaal naar illegaal en vice versa, wanneer ze moeten jongleren met de eisen waarvoor ze zich bij internationale migratie geplaatst zien en de eerste levensbehoeften. Hieronder noemen we nog drie andere typen migratie.

14 *Illegale migratie* is migratie die plaatsvindt buiten de normen en procedures om die nationale staten hanteren om migratiestromen in, door en vanuit hun grondgebied te reguleren. Zij die een land op die manier weten binnen te komen, beginnen hun nieuwe leven vaak met schulden en zien zich geconfronteerd met ongastvrijheid, onzekerheid en mensonwaardige omstandigheden. De overgrote meerderheid van migranten met een illegale status wordt bij aankomst in hechtenis genomen en na een korte asielprocedure weer uitgezet.

15 *Mensenhandel* is het actief en opzettelijk 'werven, vervoeren, overbrengen, huisvesten of opnemen van personen, door middel van dreiging met, of gebruik van, geweld of andere vormen van dwang, ontvoering, bedrog, misleiding, machtsmisbruik of van een kwetsbare positie of het geven van geld of voordelen om de instemming van een persoon die macht heeft over een andere persoon met het oog op uitbuiting'.[8] De meerderheid van migranten die slachtoffer zijn van mensenhandel wordt blootgesteld aan geweld en misbruik gedurende hun reis. Slachtoffers van mensenhandel vallen vaak ten prooi aan met name seksuele en economische uitbuiting. Vrouwelijke migranten en kinderen van migranten zijn bijzonder kwetsbaar.

16 *Mensensmokkel* is een vorm van grensoverschrijdend verkeer met instemming van de migrant die meestal betaalt voor de smokkeldiensten. Smokkel kan een vorm van uitbuiting zijn en gevaarlijk, soms zelfs fataal worden; maar er is uit vrije wil voor gekozen, het wordt niet afgedwongen. De Palermo Protocollen (zie bijvoorbeeld http://mensenhandel.nl/files/visuals/Palermo_Protocol_2000.pdf) die het internationaal recht regelen wat betreft mensensmokkel, definiëren deze diensten als misdadig wanneer georganiseerde criminele groeperingen er een leidende rol in hebben.

Migratie en economische emancipatie

17 Een belangrijke reden om te migreren is armoede. Arbeidsmigranten sturen hun verdiensten naar achtergebleven familieleden om zo de levensstandaard te kunnen verhogen. Sommige regeringen, zoals die van de Filippijnen en India, bevorderen arbeidsmigratie actief; deze landen hebben economische baat bij het uit het buitenland overgemaakte geld, dat een belangrijk deel van het nationaal inkomen is geworden. De keerzijde is dat deze vorm van migratie gezinnen scheidt en familiestructuren ontwricht. Opgemerkt zij ook dat veel landen van herkomst te maken hebben met een zogeheten *'brain drain*', doordat een aantal van hun intelligentste en beste burgers ervoor kiezen te vertrekken en nooit meer terug te keren.

18 Deze publicatie wil echter niet zeggen dat migratie zelf het probleem is, maar veeleer de ongelijkheid van rijkdom en macht waardoor migratie zo'n omvang aanneemt. Het is die ongelijkheid die leidt tot uitbuiting en marginalisering van vele groepen.[9] Voor de kerken is de onderliggende kwestie het punt of alle mensen wel in waardigheid kunnen leven; geconfronteerd met extreme armoede lijkt dat een onbereikbaar streven. Wanneer door ontwikkeling een grotere gelijkheid bereikt kan worden, zal de keuze voor migratie naar alle waarschijnlijkheid eerder een vrijwillige dan een gedwongen stap worden.

19 Met de groei van het kapitalisme en de toenemende globalisering hebben veel mensen een hogere levensstandaard gekregen, terwijl het tegelijkertijd heeft geleid tot een toenemende ongelijkheid en een toenemend aantal werkende armen. Meer gelijkheid kan worden bereikt door een gecoördineerd migratiebeleid dat arme en laaggeschoolde werknemers niet uitsluit. Als nieuwe arbeidsmarkten zich openen, kan de participatie van de armen leiden tot hogere inkomens waardoor hogere bedragen kunnen worden overgemaakt naar armere landen van herkomst. In 2010 schatte de Wereldbank de waarde van overgemaakt geld op ongeveer 440 miljard (Amerikaanse dollars), waarvan 325 miljard rechtstreeks naar ontwikkelingslanden ging.[10] Echter, willen armen feitelijk kunnen deelnemen op de meer liberale arbeidsmarkten, dan is het van wezenlijk belang dat de rechten van immigranten worden gewaarborgd, en beschermd door de landen van bestemming. Gevaarlijke arbeidsomstandigheden, lakse veiligheidsmaatregelen en tekortschietende gezondheidsbescherming blijven dood en verwonding onder migranten veroorzaken. Nog te vaak worden producten vervaardigd onder bedenkelijke veiligheidsomstandigheden; bedrijven verhogen de winsten voor aandeelhouders, terwijl bezuinigd wordt op de salarissen van migrantenwerknemers, die het daardoor nog zwaarder krijgen.

'Othering' en racisme

Racisme varieert van discussies over culturele superioriteit tot ophitsende toespraken, fysieke aanvallen, acties die een samenleving ontwrichten of volkerenmoord. Structureel racisme verhindert gelijkelijke toegang tot werk, onderwijs en diensten en belemmert gelijkwaardige participatie, betrokkenheid bij besluitvorming en vrijheid van meningsuiting in een pluralistische samenleving.

Al te nadrukkelijk worden migranten tot de 'ander' bestempeld als we verschillen negatief uitvergroten in plaats van dat we naar gemeenschappelijkheid en wederkerigheid zoeken en die positief benoemen. De ene mens tot de nadrukkelijke 'ander' bestempelen (*'othering'*) of als stereotype aanmerken, duidt op een proces waarbij mentale, psychische en fysieke hekken worden opgetrokken om alles wat en wie maar 'vreemd' is buiten te houden. De 'ander' wordt gezien als 'onaangepast', als 'vreemd(eling)', die niet voldoet aan de eisen of de aard van de *'in-group'*.

In het zoeken naar een duidelijke identiteit komen we er gemakkelijk toe de andere mens zodanig uit te sluiten dat hij of zij als minderwaardige 'ander' beschouwd wordt. Voor de mensen die niet tot de *'in-group'*, tot de hoofdrolspelers binnen een cultuur worden toegelaten, is dit zeer kwetsend. Mensen als zodanig tot de (minderwaardige) 'ander' maken, kan de weg vrijmaken voor racistische opvattingen en praktijken.

Gezinnen

20 De huidige praktijk rond migratie stelt het gezin als culturele, sociale en economische kern in de samenleving voor grote uitdagingen. In gezinnen worden nieuwe generaties voorbereid op de arbeidswereld, maar migratie blijkt een steeds grotere wissel te trekken op het geestelijk welbevinden. Migrantenwerknemers laten echtgenoten of echtgenotes en kinderen achter om in het buitenland voor hen de kost te verdienen. Soms zien beide ouders zich genoodzaakt in het buitenland te gaan werken en moeten ze de zorg voor hun kinderen overlaten aan anderen. Veel gezinnen die migreren verkopen hun bezittingen en eigendommen, of sluiten leningen af waardoor ze zich in aanzienlijke schulden steken.
Tussen oudere en jongere familieleden kunnen spanningen ontstaan. Wennen en zich aanpassen aan de nieuwe culturele context vragen om nieuwe identiteitsgrenzen: wanneer gebruik je je moedertaal, wanneer de nieuwe taal, hoe ga je om met de verschillende godsdienstige opvattingen, andere regeringsstelsels, onderwijs, gender en dergelijke.

Spanningen en buitensluiting

21 Wanneer migranten zich vestigen in een nieuwe omgeving, kunnen identiteitsverschillen – nationale, religieuze, etnische of culturele – de oorzaak worden van ernstige spanningen tussen migranten en de ontvangende gemeenschappen. Migrantengemeenschappen houden graag vast aan eigen gebruiken, talen, kleding en morele codes, in een verlangen te bewaren wat voor hen van huis uit belangrijk is. Dat roept bij ontvangende gemeenschappen soms verzet op of leidt zelfs tot mishandeling van de nieuwkomers die een bedreiging lijken te vormen voor de bestaande identiteit of cultuur. Religieuze en nationale identiteit vormen door de eeuwen heen en in allerlei situaties vaak een bron van spanningen en vreemdelingenhaat. Sommige rechtse groeperingen, die migranten willen intimideren en overheersen, hanteren xenofobe argumenten, waardoor onderling een sfeer ontstaat van haat, achterdocht en verdeeldheid.

Uitbuiting

22 Migranten lopen het gevaar van uitbuiting wanneer ze in ontvangende landen structureel worden beschouwd als ‘anders’ en daarmee minderwaardig, vooral daar waar arbeids-, werkgelegenheids- en andere wetten die mensen met of zonder werkvergunning beschermen ontbreken. In hun zoektocht naar betere leefomstandigheden worden migranten vaak behandeld en verhandeld als ‘nuttig gebruiksvoorwerp’, bijvoorbeeld als huispersoneel of als arbeiders in fabrieken. Mensenhandel met het

oog op arbeid of seksuele uitbuiting of orgaanleverantie is misschien wel de meest extreme vorm van schending van persoonlijke waardigheid en de heiligheid van het door God gegeven leven.

II Bijbelse en theologische perspectieven

23 Voor christelijke kerken die gewetensvol om willen gaan met de ingrijpende vragen waarmee migratie vandaag gepaard gaat, is het goed om na te gaan wat de Bijbel zegt over ‘migratie’, de ‘ander’ en de ‘kerk’.

‘Vreemdelingen’ op weg

24 De bijbelse geschriften, gedeeltelijk ontstaan in periodes van ballingschap en migratie, laten zich niet eenduidig uit over migratie-ervaringen. Het verlaten van je land kan een weg zijn naar vrijheid (Exodus 14:19e.v.) ofwel naar slavernij (Genesis 37:28). De Schrift spreekt van zowel ontberingen als nieuwe kansen, van onrecht maar ook van hersteld leven. De bijbelverhalen tonen de migratie-ervaring in al haar complexiteit en tweeslachtigheid: ze kan een zegen of een vloek zijn, een recht maar ook onrecht dat te zwaar is om te dragen. Het bijbelse getuigenis laat zich niet categorisch uit over de vraag of migratie goed of niet goed is. De Bijbel biedt eerder verhalen die ons bepalen bij het gegeven dat alle mensen geschapen zijn naar het beeld van God. Als beelddrager van Hem behoort ieder mens waardig en rechtvaardig bejegend te worden.

25 Het boek Genesis belicht een reeks oermenselijke ervaringen. Kaïn werd een ontheemde, mensen trokken naar de steden, de machtscentra. Noach werd met zijn familie door een natuurramp gedwongen de plaats van herkomst te verlaten. Geloofsvoorouders Abraham en Sara worden beschreven als mensen die ‘geroepen’ worden. Zij verlieten hun thuis voor een nieuw onbekend land dat God hen wijzen zou (Genesis 12:1); waar vervolgens Abraham en zijn neef Lot tot de conclusie kwamen dat de grond waarop ze leefden niet voldoende opbracht om in de behoeften van hun beider uitgebreide families te voorzien (Genesis 13:1-18). In tijden van misoogst en hongersnood (zie bijvoorbeeld Genesis 12:10; 26:1; 41:57) bleken ze aangewezen op hun buurlanden om te kunnen overleven.

26 Migratie-ervaringen vinden we in een aantal fundamentele geloofsverhalen, zoals de geschiedenis van de Israëlieten die uit de slavernij van Egypte ontkwamen,

God aanbaden in een draagbaar heiligdom (Exodus 26) en naar het Beloofde Land trokken (Exodus 12e.v.). Hoewel de uittocht uit Egypte en het nomadische leven onderweg in de woestijn de identiteit van het volk van God bepaalden, erkent de Schrift evenzeer dat mensen onderweg iets blijvenders nodig hebben. Het volk van Israël hield de hoop op eigen land met de vruchten van eigen arbeid levend (Leviticus 25:38; Jesaja 65:22).

27 De mozaïsche wetten voor het leven in het Beloofde Land waren bedoeld om voor allen een veilige plaats (Leviticus 25:18) te scheppen waar 'onbezorgd' geleefd kan worden. De wetten bieden bescherming aan weduwen en wezen, en ook aan hen die hun land verliezen en daardoor tot migratie gedwongen worden. Leviticus 25 introduceert het jubeljaar, waarin alle bezit moest worden teruggegeven aan de oorspronkelijke eigenaren. Eigenaren worden vermaand om in gedachten te houden dat God de enige eigenaar van de grond is en dat de mensen vreemdelingen en gasten zijn in het land van God (Leviticus 25:23). De cirkel van armoede, van gedwongen migratie en ontheemding werd hiermee doorbroken, zodat mensen een bloeiend leven konden opbouwen.

Verdreven binnen Colombia

In de Uraba-regio van Colombia zijn hele groepen inheemsen, mensen van Afrikaanse origine en campesino (boeren) met geweld van hun eigen grond verdreven, ten behoeve van een grootschalig en grensoverschrijdend project dat agro-brandstof wilde produceren.

Dankzij de inspanningen van diverse christelijke groepen en mensenrechtenorganisaties kunnen deze mensen nu terugkeren en hun leven en eigen inheemse cultuur weer opbouwen. Zo krijgen ze ook de mogelijkheid om de biodiversiteit van hun gebied, die vernietigd werd door uitgestrekte palmolieplantages, te herstellen.

28 Het leven van Jezus in het Nieuwe Testament wordt gekenmerkt door reizen en trekken en ballingschap. Jezus wordt vaak beschouwd als een buitenstaander. Zo wordt hij aangeduid als degene voor wie geen plaats is in de herberg (Lucas 2:7), als vluchteling en immigrant in Egypte (Matteüs 2:13), maar ook als de man die 'zijn hoofd nergens te ruste' kon leggen (Lucas 9:58). Als het 'vlees geworden Woord', God in een menselijk lichaam, kan Jezus worden omschreven als een goddelijke mi-

grant die grenzen tussen hemel en aarde overschrijdt. Tijdens zijn leven, reizend van stad naar stad, stelde hij de geldigheid van etnische en culturele barrières ter discussie, zoals zichtbaar wordt in zijn ontmoetingen met de Samaritanen. Trekken van de ene plaats naar de andere kenmerkt ook het leven van Jezus’ discipelen. Zij werden geroepen om hun huizen te verlaten (zie bijvoorbeeld Matteüs 4:19). Volgens de overlevering reisden ze naar verre landen om er het evangelie te verkondigen. In het licht van het boek Handelingen is het niet verwonderlijk dat de eerste christenen worden aangeduid als ‘mensen van de weg’ (Handelingen 9:2), en die beweging en het beginsel van de ballingschap waren ook prominent aanwezig in de Vroege kerk. Door de auteur van de eerste Petrusbrief worden christenen beschreven als ‘vreemdelingen die ver van huis zijn’, ‘tijdelijke bewoners’ (1 Petrus 2:11). Vervreemdingen migratie zijn dus duidelijke kenmerken van Gods uitverkoren volk (1 Petrus 2:9).

29 Theologisch gezien is migratie als verstrooiing (*diaspora*) en vervreemding dan ook een kenmerk van de kerk (*nota ecclesiae*). Dit komt heel duidelijk tot uiting in de brief aan de Hebreeën, die onderstreept dat gelovigen pelgrims zijn: *‘Onze stad is immers niet blijvend, wij kijken juist verlangend uit naar de stad die komt’* (Hebreeën 13:14). Vanuit dit perspectief zijn alle mensen, bewoners met of zonder een migratie-achtergrond, ‘vreemdelingen’. Onze identiteit wordt gevormd in een ‘tussenruimte’: tussen het verloren paradijs en het hemelse Jeruzalem, tussen kruis en opstanding en de tweede komst van Christus, tussen etnische of genderidentiteit en het grotere lichaam van Christus, tussen wanhoop en hoop. In de plaatselijke christelijke gemeenschappen vinden de pelgrims een tijdelijk onderkomen, een tehuis voor daklozen. Daar ervaren ze geborgenheid, delen ze hoop en voeren ze samen de strijd om het bestaan terwijl ze vertrouwen op de belofte van een nieuwe schepping. Zo gebruikt de Bijbel steeds weer het beeld van de ‘vreemdeling’ om de relatie van het volk van God met de wereld te omschrijven. Dit betekent dat christenen, als vreemdelingen, door de eeuwen heen een kritische verhouding hadden met de sociaalpolitieke context. Het leidde ertoe dat ze niet naar binnen gericht waren, maar veeleer naar buiten, ernaar strevend om trouw aan het evangelie te leven.

De ‘ander’ als beeld van God

30 Dat de Schrift volgelingen van Jezus aanduidt als ‘vreemdelingen en ballingen’ betekent niet dat we ernaar moeten streven migrant te worden. Het roept ons eerder op om rechtvaardig en inclusief om te gaan met anderen die dezelfde vervreemding delen. Het geeft een ethisch mandaat voor de manier waarop we waarnemen en reageren op de aanwezigheid van de ander. Het nodigt ons uit om ons trouw te richten op het eschatologische perspectief van het samen met de volken (‘de anderen’) op weg

zijn naar de Messiaanse maaltijd in het hemelse Jeruzalem (Jesaja 25:6). Het is mét de volken dat we optrekken en aan het feestmaal mogen aanzitten. Het is ook mét de 'ander' dat we hopen op gerechtigheid en bevrijding van de machten van de dood (Jesaja 25:8; 26:9). De 'ander' is opgenomen in het eschatologisch perspectief en in de smeekbede dat God zijn hand zal opheffen tegen de macht van geweld en tegen onrechtvaardige onderdrukkers.

31 Al treffen we in de bijbelverhalen verontrustende uitingen van uitsluiting en racisme aan, vooral in de verslagen van de verovering van het Beloofde Land en de periode van de ballingschap, veel passages roepen de Israëlieten echter juist op tot zorg voor en ondersteuning van de 'vreemdeling'. De vreemdeling moet niet alleen getolereerd worden maar liefgehad (Leviticus 19:34). Voedsel en kleding moeten worden verstrekt, het loon van de arme en behoeftige mag niet worden achtergehouden (Deuteronomium 24:14). Religieuze leiders werd bevolen het recht te handhaven, met name met betrekking tot diegenen die kwetsbaar waren – weduwen, vreemdelingen, wezen (Jeremia 7:6; zie ook Exodus 23:9 en Deuteronomium 24:18). Psalm 146:9, geschreven tijdens de periode van ballingschap, laat zien dat God over vreemdelingen en buitenlanders waakt. De verwijzing naar een God die migranten ondersteunt in hun situatie en erop gespitst is een einde aan hun uitgebuit worden te maken, werd zelfs de kern van de verbondsrelatie (Exodus 3:7-8; 22:21).

32 De ethische richtlijn *'Heb je naaste lief als jezelf'* (Leviticus 19:18; Matteüs 19:19) weerspiegelt dat iedereen geschapen is naar Gods beeld. 'Beeld van God zijn' duidt op een relatie, met name in het licht van de Drie-eenheid. De mens en de wereld zijn van God (Genesis 1:26). Wij zijn verbonden met God, maar ook met anderen. Ieder van ons weerspiegelt Gods wezen. In de context van migratie bevestigt het begrip *imago Dei* de onverbrekelijke verbondenheid van God, mens en wereld. Theologisch wordt het over het algemeen gebruikt om de nadruk te leggen op de wezenlijke overeenkomst, de waarde en de onverbrekelijke relatie tussen mens, medemens en God. Aan de andere kant wijst het op de rijkdom, de eenheid en de verscheidenheid van Gods schepping, die daarom respect verdient. De notie dat we beelddragers zijn van God vormt de basis voor een respectvolle relatie met en liefdevolle omarming van allen die onderweg zijn. Het christendom stelt dat alle mensen voor God gelijk zijn. En allen zijn zij even kostbaar in zijn ogen. Dit had destijds een grote invloed op de vorming van de Vroege kerk en op de Grieks-Romeinse samenleving. Christelijke gemeenschappen vormden een veilige haven voor vrouwen, die altijd in de schaduw stonden, en voor slaven, aan wie eerder nooit sociale waardigheid of politiek belang werd toegekend.

33 De gulden regel *'Behandel anderen zoals je wilt dat ze jullie behandelen'* (Lucas 6:31) houdt in dat we moeten vasthouden aan de waardigheid van ieder mens. Bovendien herinnert het goddelijk gebod *'Heb uw naaste lief als uzelf'* ons aan het feit dat het koninkrijk van God inclusief is, geen door mensen gemaakte barrières kent, geen vreemdelingen en geen 'anderen'. Het biedt een plek voor mensen die 'naasten' van elkaar zijn, allen evenzeer deel van de koninkrijksgemeenschap, gelijkelijk begiftigd met talenten.

De 'ander' en de gemeenschap

34 Als christenen geloven we dat de kerk, de gemeenschap van gelovigen, één is door het verlossende werk van Christus (Galaten 3:28). Daarom zijn zij die gedoopt zijn broeders en zusters geworden. Wij erkennen dat geen enkel deel van het lichaam kan worden afgewezen en geen enkel deel er aanspraak op kan maken het belangrijkste te zijn. Zoals de apostel Paulus schreef aan de multi-etnische gemeente in de stad Korinte: '*Wij zijn allen gedoopt in één Geest en zijn daardoor één lichaam geworden, wij zijn allen van één Geest doordrenkt, of we nu uit het Joodse volk of uit een ander volk afkomstig zijn, of we nu slaven of vrije mensen zijn'* (1 Korintiërs 12:13). De enige constante en onveranderlijke realiteit voor de kerk is de eenheid van het lichaam van Christus waarvan alle volgelingen van Christus lid zijn.

35 Terwijl we deze eenheid van de kerk benadrukken, erkennen we ook de grote diversiteit. Hoewel de kerk is geworteld in het ene woord van God, is dit op diverse manieren openbaar geworden.[11] Culturele en theologische diversiteit is vanaf het allereerste begin een kenmerk van Christus' kerk geweest. Dus Galaten 3:28: *'Er zijn geen Joden of Grieken meer, slaven of vrijen, mannen of vrouwen – u bent allen één in Christus Jezus'* betekent niet dat de kerk uiteenlopende religieuze of etnische identiteit in de samenleving verwerpt of ontkent. Integendeel, de kerk geeft ze een plaats binnen de visie van een nieuwe schepping waarin verscheidenheid wordt gevierd en eenheid ervaren, terwijl wederkerigheid en leven in onderlinge afhankelijkheid wordt onderstreept. Met andere woorden, de kerk is de belofte van een nieuwe eschatologische gemeenschap, ze is op weg met alle volken (Jesaja 2:2) naar het hemelse Jeruzalem voor het Messiaanse feestmaal (Jesaja 25:6). De kerk leeft uit Paulus' woord: '*Want hij is onze vrede, hij die met zijn dood de twee werelden één heeft gemaakt, de muur van vijandschap ertussen heeft afgebroken'* (Efeziërs 2:14).

36 Culturele verschillen kunnen als een bedreiging voor de eigen waarden worden ervaren. Inderdaad stelt de aanwezigheid van de 'ander' vragen aan onze manier

van leven en aan ons wereldbeeld. Toch mogen we niet vergeten dat de 'ander' ons ook definieert. Het is juist in relatie tot de ander dat onze identiteit en waarde evenals onze overtuigingen zich duidelijk aftekenen. Christenen, als pelgrims op weg naar het Messiaanse feestmaal, zien identiteit en 'anders zijn' in het licht van het Koninkrijk dat komt. Onze identiteit wordt bepaald door onze gemeenschap met Christus en het deel uitmaken van zijn koninkrijk. Deze identiteit omarmt diversiteit evenzeer als dat ze de eenheid viert.[12]

37 Eenheid en diversiteit zijn niet alleen zichtbaar in de kerk, maar ook in God zelf, in Gods drie-enige manier van zijn en handelen. Vader, Zoon en Geest verschillen van elkaar en zijn tegelijkertijd verenigd in een liefdevolle relatie. Als pelgrimsgemeenschap geloven wij 'in de Drie-enige God die de Schepper, Verlosser en Onderhouder is van het leven. God schiep de hele *oikoumene* naar zijn beeld en werkt voortdurend in de wereld om het leven te versterken en te beschermen. Wij geloven in Jezus Christus, het leven van de wereld, de incarnatie van Gods liefde voor de wereld (Johannes 3:16). Het ging Jezus om leven in al zijn volheid (Johannes 10:10). Dat leven versterken was zijn missie. Wij geloven in God, de Heilige Geest, de gever van leven, die ondersteunt en levenskracht geeft en de hele schepping vernieuwt (Genesis 2:7; Johannes 3:8)'.[13]

De 'ander' en door God gegeven hulpbronnen

38 Gelovend dat God levenskracht geeft en de schepping vernieuwt, erkennen wij tevens dat de aarde de prijs betaalt voor de zondigheid van de mensen (Romeinen 8:22; Jesaja 24:4-13). In plaats van vernieuwing van de schepping zien we vaak dat de aarde die ons is toevertrouwd wordt misbruikt en dat mensen uitgebuit worden. We moeten erkennen dat de door God gegeven hulpbronnen van de aarde aangewend behoren te worden ten bate van iedereen. Gods geschenk is niet uitsluitend bedoeld voor een bevoorrechte minderheid; de aarde is Gods schepping en als zodanig zijn gekoesterde 'eigendom'. Alles wat bestaat is door God geschapen en het was goed (Genesis 1:31; Psalm 24:1). God zegende de mens, zodat deze zou genieten van de aarde en voor haar zou zorgen (Genesis 1:28). Dit roept ons op om te erkennen dat we met de schepping in onderlinge afhankelijkheid leven. Door de aarde te beheren en concrete stappen in de richting van ecologische gerechtigheid en duurzaamheid te zetten, erkennen we dat de schepping van God is en dat de hulpbronnen en de opbrengst ervan bedoeld zijn om door iedereen genoten te worden.

De 'ander' als medelidmaat van Gods Koninkrijk

39 In het Koninkrijk van God verdragen we de 'ander' niet alleen, maar we erkennen dat deze een actieve rol speelt en zijn eigen unieke bijdrage levert. In de profetieën lezen we dat de naties naar Sion getrokken worden door Gods licht en dat zij als eerbetoon aan Gods heerschappij hun rijkdommen en schatten komen aanbieden (Jesaja 60:5-11). Vreemdelingen zullen de muren herbouwen, hun koningen staan ter beschikking (Jesaja 60:10). In de beschrijving van de toekomst van Sion is het eerbetoon door de heidenen een parallel met de vrede die God als een rivier naar de stad laat stromen (Jesaja 66:12). Alle naties, talen en tongen zullen komen om Gods heerlijkheid te zien (Jesaja 66:18), niet alleen de kinderen van Abraham.

40 Ook de evangeliën herinneren ons eraan dat de 'ander' een bijdrage levert. In Lucas' verslag over de mensen die van lepra werden genezen was het de buitengesloten Samaritaan die terugkwam om Jezus hulde te brengen en die werd gered door zijn geloof (Lucas 17:16-19). De Syro-Fenicische vrouw daagde Jezus uit om rekening te houden met de heidenen en hen op te nemen in zijn dienstwerk (Marcus 7). De Romeinse soldaat, een buitenlander die begreep dat Jezus niet zelf hoefde te komen om zijn slaaf te genezen, is het voorbeeld bij uitstek van een gelovige 'buitenstaander' die bijna als vanzelfsprekend deelneemt in het Koninkrijk van de hemel en aan de eschatologische maaltijd (Matteüs 8:8-11). Oog hebben voor de bijdrage van de 'ander' aan het leven van de gemeenschap schept ruimte voor integratie en wederkerigheid.

III Ecclesiologische implicaties

Migratie en het kerkelijk landschap

41 Migratie heeft verreikende gevolgen voor alle grote religies over de hele wereld. Van het totaal aantal migranten wereldwijd zijn er naar schatting 106 miljoen (49 procent) christen en bijna 60 miljoen (27 procent) moslim. Het resterende kwart is een mix van hindoes (5 procent), boeddhisten (3 procent), joden (2 procent), andere geloven (4 procent), of is religieus zonder zich te rekenen tot een grotere religieuze gemeenschap (9 procent).[14] De meeste christelijke migranten zijn afkomstig uit Europa (44 procent), gevolgd door Latijns- en Midden-Amerika (30 procent) en Zuid-Oost-Azië (13 procent). De grootste migratiebeweging vanuit één land betreft de meer dan twaalf miljoen christenen uit Mexico, voor het overgrote deel vertrokken naar de Verenigde Staten. De belangrijkste bestemmingsgebieden voor christelijke migranten zijn Europa (38 procent), Noord-Amerika (34

procent) en Zuid-Oost-Azië (11 procent).[15] Deze omvangrijke migratie van mensen over de hele wereld verandert het kerkelijke landschap op diverse manieren – zo is het aantal plaatselijke denominaties toegenomen en de etnische diversiteit onder de leden ervan gegroeid. 'Migrantenkerken' vormden zich en dit leidde tot nieuwe hermeneutische en ecclesiologische uitdagingen.

42 Migratie leidt tot toenemend culturele, theologische en taalkundige diversiteit op het kerkelijk erf. Hoewel veel christenen uit het Midden-Oosten recent naar andere delen van de wereld trokken, migreerden andersom ongeveer 2.350.000 christenen, voornamelijk uit India, de Filippijnen, Noord-Amerika en Europa, naar het Midden-Oosten. Deze christenen vestigden zich als gastarbeiders in de zes landen die samenwerken in de Raad van Samenwerkende Golfstaten (Bahrein, Koeweit, Oman, Qatar, Saoedi-Arabië, de Verenigde Arabische Emiraten) en ze komen samen in multiculturele christelijke gemeenten.[16] Inwoners van de Sarangani-eilanden in de Filippijnen hebben na de immigratie van Indonesische boeren sinds de jaren zeventig 23 lokale Indonesische kerken zien ontstaan. Het Zwitserse Genève had aan het einde van 2007 meer dan 90 kerkelijke gemeenschappen van buitenlandse oorsprong, meestal kleine Pinksterkerken, Afrikaanse onafhankelijke kerken, charismatische en evangelische gemeenschappen. Eind 2008 telde Ierland 361 migrantenkerken. De grootste groep, de Redeemed Christian Church of God, maakt er gebruik van 70 verschillende plekken voor de eredienst. Het platform van migrantenkerken in Rotterdam (Nederland) noteerde in 2007 meer dan 110 migrantenkerken. De meerderheid hiervan houdt samenkomsten in een andere taal dan het Nederlands, waarbij het aantal leden varieert van minder dan 50 leden (40 groepen) tot meer dan 500 leden (5 gemeenschappen).[17] In 2006 werd de vertraagde daling in het kerkbezoek in Engeland vooral toegeschreven aan de instroom van christenen uit Afrika en Europa, terwijl in de katholieke kathedraal van Norwich honderden mensen uit de Filippijnen, India en Afrika het gemiddelde kerkbezoek in het weekeinde deed stijgen van 800 tot 1200.[18]

43 Migranten kunnen een belangrijke rol spelen in de verandering van plaatselijke reeds lang gevestigde monoculturele denominaties. Zij kunnen deze kerken aanzetten na te denken over andere manieren van kerk-zijn, andere manieren om het geloof te uiten, andere vormen van eredienst, aanbidding en met elkaar omgaan. Zo zijn er nu over de hele wereld allerlei plaatsen waar leden van staats- en *mainline* kerken samen optrekken met migrantenchristenen die er multiculturele of etnisch bepaalde gemeenten hebben gesticht. In deze nieuw opkomende kerken worden vele talen gesproken, vaak anders dan de taal in gevestigde (staats)kerken:

Pelgrimsgemeenschap op de Filippijnen

“Wij, de United Church of Christ in the Philippines (UCCP), vormen een pelgrimsgemeenschap. In onze geloofsbelijdenis zeggen wij dat ‘wij geloven in de kerk, het ene lichaam van Christus, de gemeenschap van hen die verzoend zijn met God door Jezus Christus en aan wie Jezus zijn eigen dienstwerk heeft toevertrouwd’.

Wij geloven dat de mens is geschapen naar het beeld van God, zondig is geworden, en bestemd blijft om te leven in gemeenschap met God; dat aan de mens Gods schepping is toevertrouwd en dat de mens geroepen is om deel te nemen aan de vorming van een zinvolle en rechtvaardige sociale orde. Onze geloofsbelijdenis brengt ons ertoe waardigheid, eer en respect toe te kennen aan personen en volken omdat ze geschapen zijn naar het beeld van God, wie ze ook zijn en waar ze ook vandaan komen.

Het is vanwege dit uitgangspunt dat de UCCP haar deuren opent voor Indonesiërs die al dan niet vergezeld van hun gezinnen naar ons land gekomen zijn. We doen dat via ons programma van zorg en dienst. Christelijke Indonesische boeren en vissers zijn naar de kusten van de Balot- en Sarangani-eilanden gekomen. Ze hadden geen grond meer in eigen land, ze waren op zoek naar groenere weiden. In de late jaren zeventig waren er slechts een paar, maar naarmate de jaren verstreken, zijn ze in aantal toegenomen. De plaatselijke kerken hebben hen in 1986 erkend als volwaardige deelnemers en leden van de UCCP. Sinds die tijd nemen ze ook deel aan de (kerkelijke) South Cotabato-Sarangani District Conference.

Deze Indonesische kerken blijven groeien. In april 2013, tijdens de jaarlijkse zitting van dit overlegorgaan, namen inmiddels 23 Indonesische plaatselijke kerken deel. Op onze geloofsreis als kerk werken we samen, ongeacht kleur, leeftijd, geslacht, beroep of nationaliteit. We waarderen ieders bijdrage in zijn deelname aan de opbouw van het Koninkrijk van God waar liefde, gerechtigheid en vrede heersen.”

een Duitse lutheraan bijvoorbeeld naast een lutheraan uit Korea, een katholiek van Latijns-Amerikaanse afkomst naast een Ierse katholiek. De situatie van deze kerken is net zo beweeglijk als het proces van migratie zelf: kerken kunnen groeien door nieuwe missionaire activiteit, samengevoegd worden, maar ook uiteengaan. Deze veranderingen zijn een indicatie dat de missie van God gestalte krijgt als christenen getrouwe getuigen van het evangelie proberen te zijn. Niet dat er geen uitdagingen zijn. Zo is er discussie over de verhouding van ‘nationale’ identiteit en internationalisme. Ook ligt er een sterk accent op de hernieuwde vorming van de eigen denominatie, of andersom, een sterke nadruk op post-confessioneel christe-

lijk globalisme. Toch blijft het een feit dat mensen verlangen naar een gemeenschap om in eredienst, gemeenschap en gezamenlijke avondmaalsviering vorm te geven aan hun religieuze overtuiging. Migranten creëren zo mogelijkheden voor nieuwe en gedeelde uitingen van het christelijk geloof.

Karakter en missie van de kerk

44 Het Faith and Order-document *The Nature and Mission of the Church* (2005) onderstreept dat: '… het Gods bedoeling is de gehele schepping te brengen onder de heerschappij van Christus (vergelijk Efeziërs 1:10) en om de mensheid en de hele schepping in gemeenschap bijeen te brengen […] als mensen die Jezus Christus erkennen als Heer en Redder, en dat christenen geroepen zijn om het evangelie te verkondigen in woord en daad […] Ze zijn geroepen om te leven naar de normen en waarden van Gods koninkrijk en een voorsmaak te zijn van Gods heerschappij in de wereld. Missie behoort dus tot het wezen van de kerk […] Bij de uitoefening van haar taak kan de kerk niet trouw zijn aan zichzelf zonder getuigenis (*martyria*) af te leggen van Gods voornemen om de wereld te redden en te herscheppen.'[19]

45 Zo vormt zending een 'liefdevolle reactie op de oproep van de drie-enige God tot een reis in geloof en hoop op een nieuwe wereld van rechtvaardigheid, vrede en leven voor iedereen'.[20] Het gaat erom dat 'de kerk Gods heil in deze wereld belichaamt'.[21] Zending transformeert, is inclusief, op gerechtigheid georiënteerd en gebaseerd op de Drie-eenheid. Zending drijft in wezen niet op mensen, de kerk of een missionaire organisatie, maar de drie-enige God Zelf is de belangrijkste instigator. God is in Gods eigen Zelf een leven van gemeenschap. Gods missie trekt de mensheid en de schepping tot gemeenschap met Gods leven (vergelijk Johannes 21).[22] Gods zending is gericht op gemeenschap, op een leven in volheid, gerechtigheid en vrede, in harmonie met de bron van de hele schepping.

46 Migratie heeft grote gevolgen voor zowel de *aard* als de *missie* van de kerk, die onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Het is de taak van de kerk om te streven naar ruimte voor iedereen en om een gastvrije gemeenschap voor alle volkeren en naties te vormen. Dit is vanaf het allereerste begin het karakter van de *ecclesia*, een wezenlijk onderdeel van de *missio Dei.*

47 In de volgende paragrafen zullen centrale begrippen uit het voorgaande, zoals 'pelgrimsgemeenschap', 'koninkrijksgemeenschap' en 'inclusieve gemeenschap', verder uitgewerkt worden. Deze paragrafen zullen zowel de aard als de missie van de

kerk definiëren in het licht van migratie en de implicaties daarvan uitwerken voor een *zending* waarvan het startpunt ligt bij een Redder die ooit een vluchteling was in Egypte.

De kerk als pelgrimsgemeenschap: geroepen over grenzen

48 De Vroege kerk bevond zich in een multireligieuze en multiculturele context, en vertoonde duidelijk trekken van een 'pelgrimskerk'. Bisschop Clemens van Rome gebruikte deze definitie in zijn beroemde brief aan de gemeente in Korinte.[23] Het is ook de geloofsreis die alle pelgrims gemeen hebben. Pelgrims zijn *en route*, vreemdelingen ver van huis (1 Petrus 2:11). Degenen die Christus willen volgen zijn altijd in beweging, zoals de vlees geworden Christus zelf geen plaats had om zijn hoofd neer te leggen (Matteüs 8:20). Ze hebben hun burgerschap in de hemel (Filippenzen 3:20), wetend dat hun ware schat niet te vinden is op aarde (Lucas 18:22). Het besef 'op weg te zijn' als pelgrim, als inwoner van een land zich tegelijkertijd als christen en christelijke gemeenschap ook vreemdeling weten, vormt het hart van het christelijk geloof vanaf het allereerste begin van de kerk. Pelgrim worden is dus de roeping van iedere individuele christen. Pelgrimsgemeenschap worden is de roeping van de kerk.

49 Dat de éne kerk van Jezus Christus van nature een pelgrimsgemeenschap is, moet in onze tijd opnieuw worden ontdekt. Zo kunnen we nieuw zicht krijgen op christelijke (gemeenschappelijke) identiteit. Het kerkelijke landschap, vooral in landen die migranten ontvangen, is snel veranderd. Het naast elkaar bestaan van door migratie gevormde gemeenten en plaatselijke kerken daagt de kerk uit haar aard en wezen te heroverwegen in het licht van migratie en bedevaart. De kerk is één en toch verscheiden, zij is gevestigd en toch onderweg, ze biedt geborgenheid aan wie bescherming zoeken, maar zet mensen ertoe aan om profetisch te handelen. Een pelgrimerende kerk is niet statisch, maar dynamisch en veranderend van aard.

50 De notie dat de kerk in haar wezen een pelgrimsgemeenschap is, heeft ook gevolgen voor de contextuele missie van de kerk. De grenslijnen van de kerk moeten opnieuw worden vastgesteld met betrekking tot natie, taal, etniciteit, status en leiderschap. Een pelgrimerende kerk is zich, bijvoorbeeld, bewust van medereizigers die gelijkelijk recht hebben op onderdak, gerechtigheid, werkgelegenheid, participatie, toegang tot eredienst, onderwijs, en contextuele identiteit. Dit wijst op 'een actief partnerschap met God, waarbij aan machten en krachten de waarheid gezegd wordt, en die onrechtvaardige, onmenselijke, discriminerende ideologieën,

culturen en realiteiten wil confronteren en transformeren, zodat de wereld kan worden zoals God voor ogen stond'.[24] Hoewel de apostel Paulus zich op zijn rechten als Romeins burger beriep, werkte hij als burger van de wereld zijn missiologie (2 Korintiërs 6:3-10) uit en erkende hij het koninkrijk van God dat geen grenzen kent. Zijn bewogenheid ging uit naar alle mensen. Wij zijn als kerken geroepen in het geweer te komen tegen al die elementaire krachten die het leven vernietigen en migranten schade toebrengen door hen als de 'ander' weg te zetten. We herinneren onszelf eraan dat onze missie geestelijk is, gegrond in Christus die alle grenzen overstijgt.

'Grenskerk': brug tussen de Verenigde Staten en Mexico

'El Faro' (Grenskerk) komt samen precies op de grens tussen de Verenigde Staten en Mexico. Deze grens wordt duidelijk gemarkeerd door een prominent geplaatst hek. Aan beide kanten van het hek komt de gemeente elke zondag bijeen om te bidden, te prediken, te delen en de maaltijd van de Heer te vieren, geleid door twee voorgangers van de United Methodist Church.

Brood en wijn worden over het hek heen gedeeld om het wonder van het avondmaal te vieren. Deze bijzondere gemeenschap dient gezinnen in beide landen. Zij vormt ook een ontmoetingsruimte voor migrantengezinnen die gescheiden zijn door immigratiebeleid, door richtlijnen voor nationale veiligheid en door dat hek dat de overheid oprichtte.

51 We belijden en bevestigen dat zending het werk van God Zelf is, maar ook dat God ons, pelgrims in deze wereld, roept om deel te nemen aan die missie. We doen dat door de verkondiging van de komst van het koninkrijk, door alle mensen uit te nodigen om te komen en Christus te volgen, ongeacht wie ze zijn, en door te zoeken naar *koinonia* (gemeenschap) met anderen. Authentieke missie zoekt 'partners in pelgrimeren', geen 'zendingsobjecten'.

De kerk als koninkrijksgemeenschap: geroepen om onrecht aan te klagen

52 Het koninkrijk van God is een ruimte die uitstijgt boven alle door mensen vastgestelde geografische grenzen. Gerechtigheid en vrede breken daar baan in een voortdurende stroom, de verbondenheid en verwantschap van de hele *oikoumene*

wordt er geleefd en beleefd, en de gekruisigde en opgestane Christus stimuleert er tot een leven in onderlinge relatie, zowel verticaal als horizontaal. Koninkrijksgemeenschappen zijn gemeenschappen waarin er niet langer sprake is van 'vreemdelingen of gasten', maar waar we 'burgers (...) en huisgenoten van God' zijn (Efeziërs 2:19).

53 In het Nieuwe Testament deelde Jezus de tafel en de gaven met mensen die in de marge leefden. Gods Koninkrijk biedt een ruimte die groter is dan begrenzingen gevormd door natie, etniciteit of geslacht. Het is een geestelijke ruimte, die gesymboliseerd wordt in het beeld van het Nieuwe Jeruzalem, met de nadruk op het gegeven dat God onder de mensen woont. Het is een relationele ruimte en een verwantschapsruimte, waarin alle mensen aan elkaar gerelateerd zijn. Als koninkrijksgemeenschap is de kerk gericht op de humanisering van de samenleving door de heelwording van de kosmos in al zijn dimensies, structuren en verschijningsvormen. Ons gemeenschappelijk belang is om het leven te versterken, om die elementaire krachten die het leven vernietigen te overwinnen, en om samen te streven naar menswaardigheid en welzijn in de naam van Christus.

54 De kerk is geroepen tot het bedenken en ontwikkelen van zending die toegesneden is op de context van migratie. Vreemdelingschap behoort immers tot het wezen van de kerk. Omdat migratie onlosmakelijk verbonden is met kwesties van onrecht, moet het missionaire werk van de kerken betrokken raken bij de strijd tegen sociale onrechtvaardigheid. Onze missiologie moet zich uiten als een diepe toewijding aan de waarheid van de bijbelse boodschap, beoefend als goed nieuws voor alle volken, door onze actieve gehoorzaamheid om ons uit te spreken tegen onrechtvaardigheden in onze eigen context. Een pelgrimerende kerk is, zowel in aard als missie, revolutionair en verzoenend. Een pelgrimskerk roept op tot bekering en berouw, nodigt uit tot discipelschap en roept op tot eredienst. Deze pelgrimskerk gaat verder dan de programma's van hulp en opvang en daagt structuren van de samenleving uit die onrechtvaardigheid, onderdrukking en vervreemding bestendigen. Midden in het menselijk lijden en de onrechtvaardige sociaalpolitieke orde is de kerk geroepen om de revolutie van Christus te praktiseren: de kracht van de wereld vervangen door de kwetsbare kracht van het kruis.

55 Op migratie toegesneden missie moet haar ecclesiologische uitgangspunt van 'onderaf' nemen. Gebeurt dat niet, dan wordt de aard van de kerk, als pelgrimskerk en inclusieve gemeenschap, niet serieus genomen. Op migratie toegesneden zending wil mensen in de marge als medereizigers liefdevol omarmen. In dat perspectief is het niet de overgeleverde identiteit van nationalisme, taal en

traditie, maar de allesomvattende visie van Gods heerschappij die de kerk tot stand brengt. Het is de inzet voor waarden van gerechtigheid, verzoening, vrede en mededogen, waardigheid en het leven voor allen, die de kerk haar eigen identiteit als een geroepen gemeenschap geeft. Het was in feite dit engagement dat de Jezusgemeenschap in het leven riep.

De kerk als inclusieve gemeenschap: geroepen om 'naaste' te zijn voor de 'ander'

56 Omdat christenen geloven dat de kerk één in wezen is, ligt het de Wereldraad van Kerken na aan het hart 'om de eenheid van de kerk van Jezus Christus te verkondigen en de kerken op te roepen tot zichtbare eenheid in één geloof en één eucharistische gemeenschap, uitgedrukt in eredienst en gemeenschappelijk leven in Christus, opdat de wereld gelove'.[25]

57 Deze eenheid van het lichaam van Christus houdt niet in dat er geen verschillen zijn in de kerk, maar eerder het behoud en het vieren ervan. Diversiteit kenmerkt het begin van de kerk, toen al snel inclusieve praktijken werden bedacht. Zo komt in het hele boek Handelingen, bijvoorbeeld, het multiculturele en meertalige karakter van Gods volk duidelijk naar voren (Handelingen 6, 10:35-36, 15:16-17). Diversiteit werd opgevat als een gegeven, en werd theologisch omarmd als een verrijkende gave. Als vreemdelingen die Christus volgen respecteren we dat we uit vele naties geroepen zijn en samen een diverse multi-etnische gemeenschap vormen, een veilige ruimte voor de ontmoeting van medereizigers. In die ruimte kunnen wederzijdse verrijking, opbouw en gaven voor het dienstwerk tot bloei komen. De kerk geeft steeds vorm aan lokale contextuele geloofsgemeenschappen met leden uit alle naties en alle volkeren en in die diversiteit komt de kerk tot eredienst, gemeenschap (*koinonia*), getuigenis (zending en *diakonia*). Daarmee wordt eschatologisch antwoord gegeven op problemen van onrecht, uitsluiting en etnische verdeeldheid.

58 De pelgrimsgemeenschap van Christus waardeert het overschrijden van grenzen, openheid voor culturele ontmoetingen en de moed om onvermijdelijke complexiteit onder ogen te zien. Deze gemeenschap waardeert verschillen als bron van kracht. Gastvrijheid, solidariteit en nederigheid zijn centrale kenmerken van het kerk-zijn en het christelijk dienstbetoon.

59 De plaatselijke gemeente, waar pelgrims samenkomen rond woord en sacrament, is de ruimte waar mensen met verschillende culturele en etnische achtergronden elkaar ontmoeten in de naam van Christus en waar moeiten en uitdagingen worden gedeeld. In deze kerkelijke ruimte kan op migratie toegesneden zending ontwikkeld worden ten behoeve van allen die uitzien naar de vervulling van Gods belofte van een 'leven in volheid'.

60 In deze context is een nieuwe kerkelijke ruimte nodig die een kader biedt voor inclusief, multicultureel en intercultureel partnerschap.[26] Daarbinnen kan op migratie toegesneden zending bevorderd worden, die de basis legt voor een gemeenschappelijk begrip van de context en de inhoud van multiculturele missie. Het moet gaan over de vraag waar en op welke manieren migranten een stem hebben in een kerk die door migratie is gevormd. Het moet gaan over de vraag wat hun rol zou moeten zijn in het vormgeven van een nieuw kerkelijke landschap dat de traditionele patronen van oecumenische samenwerking van gevestigde plaatselijke kerken overstijgt.

61 Kerkelijke identiteit vormt een belangrijk bron voor geloof en dienstbetoon. Toch moet deze identiteit ook onderworpen zijn aan heelwording in het licht van Christus, die uit de hemel neerdaalde naar de aarde en menselijke kloven overbrugt. Bij de uitvoering van haar missie toegesneden op migratie kan de kerk niet anders dan confessionele, nationale en culturele grenzen overschrijden. De kerk als pelgrimsgemeenschap weet dat als zij niet op bescheiden wijze gegeven grenzen en scheidslijnen overschrijdt, dit een gebrek aan gastvrije ruimte voor vreemdelingen tot gevolg heeft.

62 Als een goddelijke migrant stak de mens geworden Christus de grens over van de eeuwigheid naar het 'gebroken grondgebied van het menselijk leven'.[27] Tijdens zijn leven op aarde ging Hij voortdurend over grenzen heen. Hij riep mensen op om grenzen te overschrijden om zo iets te proeven van de regering van God en de andersheid te overwinnen. Hij riep alle mensen op om te delen in liefde, om te werken aan waardigheid en het realiseren van rechtvaardigheid. Dit is ook Gods oproep aan de kerk. Pelgrims – zowel lokale inwoners als migranten – hebben de verantwoordelijkheid om deel te nemen aan deze missie om inclusieve gemeenschappen te vormen die mensenlevens kunnen transformeren naar een door God hersteld beeld.

IV Oecumenische antwoorden

Koinonia, leitourgia, martyria en *diakonia*: stappen van de kerk op de weg naar gerechtigheid en heelheid

63 Omdat de kerk in verschillende geografische, sociaalpolitieke, culturele en economische contexten verkeert, is een kritische analyse nodig van de situatie waarin de migrantenkerk zich bevindt. Op die manier kunnen kerkelijke antwoorden worden ontwikkeld die passen bij de context en die gerechtigheid niet uit het oog verliezen. De volgende suggesties voor antwoorden vanuit kerkelijk perspectief zijn derhalve algemeen, niet eenduidig en onvolledig. Ze hebben meer de vorm van een uitnodiging om specifieke regionale antwoorden te ontwikkelen en maken gebruik van de klassieke notie dat de kerk haar aard en missie ontvouwt in *koinonia*, *martyria*, *leitourgia* en *diakonia*.

Koinonia: de kerk in gemeenschap

64 Romeinen 12 en 1 Korintiërs 12 geven een beeld van de kerk als een veelkleurig tapijt, als een samengesteld geheel: *'Zoals ons ene lichaam vele delen heeft en die delen niet allemaal dezelfde functie hebben, zo zijn we samen één lichaam in Christus en zijn we, ieder apart, elkaars lichaamsdelen'* (Romeinen 12:5). Deze kerk leeft in relatie met God en met mensen onder elkaar. De kerk als een diverse gemeenschap is inclusief en gastvrij van aard en opdracht. De *oikonomia*, het huisgezin van God, is allesomvattend en trekt ons toe naar een toegewijde gemeenschap die geografische en menselijke grenzen en barrières overstijgt, zodat wij – niemand van ons – geen *'vreemdelingen of gasten meer* [zijn], *maar burgers, net als de heiligen, en huisgenoten van God, gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten, met Christus Jezus zelf als de hoeksteen'* (Efeziërs 2:19e.v.).

65 We erkennen en belijden dat veel van onze kerkgemeenschappen verre van inclusief zijn. De kerk weerspiegelt het ene diverse Lichaam van Christus, maar desondanks sluiten veel van onze structuren, praktijken en leringen mensen uit, marginaliseren hen en bestempelen ze tot de 'ander'. Zo scheuren ze het Lichaam van Christus uit elkaar.

66 Verantwoording afleggend van de hoop die in ons is (1 Petrus 3:15), streven we naar recht en gerechtigheid en heelheid binnen onze kerkgemeenschappen, in de samenleving en de wereld in het algemeen. Leven vanuit eenheid en diversiteit, als een inclusieve gemeenschap, vraagt:

- dat kerkelijke gemeenten streven naar een grotere eenheid als het ene Lichaam van Christus;
- dat kerken culturele, sociale en etnisch inclusieve gemeenschappen worden, die mensen van diverse culturele, sociale, economische en etnische achtergrond ontvangen en omarmen;
- dat parochies of gemeenten veilige plaatsen en inclusieve, op recht en gerechtigheid georiënteerde gemeenschappen zijn;
- dat er meer interculturele en interreligieuze dialoog plaatsvindt;
- dat een diepere oecumene gerealiseerd wordt die zich ervan onthoudt om de mens tot ‘ander’ te bestempelen en die wederkerigheid, rechtvaardigheid en *shalom* zoekt;
- dat er betrokkenheid is op een gestalte van oecumene die migratie, gerechtigheid en heelheid op het oog heeft en die inclusieve, op actieve en betrokken deelname en op gelijkheid gebouwde gemeenschappen vormgeeft.

Leitourgia: de kerk in dienst

67 De kerk – onderweg als vierende gemeenschap, als vreemdelingen op aarde – wil God, de mensheid en de schepping dienen. Zij wordt naar binnen geroepen voor de eredienst, en naar buiten gezonden voor de ‘liturgie na de liturgie’.

68 We erkennen en belijden dat veel van onze kerkgemeenschappen in hun dienstbetoon en eredienst met en voor de hele mensheid en de schepping verre van inclusieve kerkgemeenschappen zijn. Onze *leitourgia* is vaak alleen verticaal georiënteerd, en gaat voorbij aan kwesties van gerechtigheid en heelheid. Daarmee gaat het ook voorbij aan het lijden van zovelen, vooral in de context van migratie.

69 Verantwoording afleggend van de hoop die in ons is (1 Petrus 3:15), streven we naar gerechtigheid en heelheid binnen onze kerkgemeenschappen, in de samenleving en de wereld in het algemeen. Voor een inclusieve kerk gericht op dienstbetoon is nodig:

- verder te kijken dan het monoculturele paradigma dat onze erediensten vaak kenmerkt;
- een goed begrip van eredienst die verder gaat dan de zondagse viering;
- een liturgie die oog heeft voor zowel het op weg zijn van de kerk als ook attent is op het lijden, de hoop en de aspiraties van mensen in situaties van migratie;
- teksten, preken, bijbelstudies en gebeden die zich bezighouden met migratiegerelateerde zaken van gerechtigheid en heelheid;

- gebeds- en actiedagen die aandacht vragen voor mensen in migratieomstandigheden, vluchtelingen en ontheemden;
- bijzondere herdenkingen voor de slachtoffers van (trans)nationale migratie, bijvoorbeeld ter nagedachtenis aan degenen die tijdens het oversteken van zeeën omkwamen.

Martyria: de getuigende kerk

70 De kerk als getuigende gemeenschap getuigt van de uitdagende aard van het inclusieve Koninkrijk van God. In woord en daad verkondigt zij armen het goede nieuws, gevangenen vrijheid, blinden herstel van hun gezichtsvermogen en onderdrukten verlossing (Lucas 4:18-19).

71 We erkennen en belijden dat veel van onze kerkgemeenschappen tekortschieten in *martyria* als een openbaar getuigenis dat de aandacht vestigt op vraagstukken van onderdrukking, vernietiging, dood en schending van de mensenrechten in de context van migratie of op andere terreinen, zoals dat van de wereldwijde economische (wan)orde, die het leven en het levensonderhoud van de meerderheid van de bevolking op deze wereld bedreigen.

72 Verantwoording afleggend van de hoop die in ons is (1 Petrus 3:15), streven we naar gerechtigheid en heelheid binnen onze kerkgemeenschappen en in de samenleving en de wereld in het algemeen. Getuigen van het uitdagende karakter van het koninkrijk van God vraagt om:
- een migrantenkerk ín en ván de marge, gebaseerd op Jezus' alomvattende zending die degenen die gemarginaliseerd werden - om etnische, culturele, gezondheids-, economische of sociaal-politieke redenen – plaatste in het midden van Zijn Koninkrijk en missie;
- sterkere betrokkenheid bij belangenbehartiging inzake migratie;
- erkenning dat migranten zelf het vermogen hebben om hun bestaan richting te geven;
- kritische reactie op structuren en praktijken die ertoe bijdragen dat mensen tot de 'ander' bestempeld worden en op discriminatie en schending van het menselijk leven, met name van migrerende mensen;
- krachtige pastorale en politieke antwoorden met betrekking tot migratie, gerechtigheid en mensenrechten;
- intensieve training gericht op intercultureel dienstbetoon, als onderdeel van de theologische opleiding en vorming van predikanten.

Roma in Duitsland

Personen en gezinnen met een Roma-achtergrond bevinden zich in veel landen in een zeer kwetsbare positie. Onder de Duitse bevolking bijvoorbeeld is het anti-Roma gevoelen heel sterk aanwezig. Roma worden niet als gelijke behandeld en vaak benadeeld op vrijwel alle terreinen van het leven, variërend van sociale bijstandsvoorzieningen tot onderwijs.

Roma-migranten leven vaak in extreme armoede en zijn meestal beperkt tot ongeschoolde arbeid. Betaling is slecht, vaak kan zelfs niet worden voorzien in basisbehoeften als voedsel, onderdak en kleding. Onder migrantengroepen zijn Roma-families bijzonder kwetsbaar voor uitzetting en uitwijzing door verhuurders van woningen en kamers. Roma-gezinnen worden vaak gezien als 'bedelaars' en 'criminele elementen', en vooral kinderen en jongeren hebben te lijden onder fysiek en verbaal geweld op straat.

Om de levensomstandigheden te verbeteren en integratie van Roma-gezinnen in de Berlijnse interculturele Neukölln-gemeente te bevorderen, is de plaatselijke methodistische gemeente begonnen met een programma dat voorziet in:

- een veilige plek voor kinderen met een migratie-achtergrond waar ze vijf dagen per week terecht kunnen; taalcursussen op het terrein van de kerk en in de basisschool; taalcursussen voor ouders, vooral moeders;
- huiswerkbegeleiding en ondersteuning bij leerplannen; begeleiding en ondersteuning bij gesprekken met de sociale dienst, regionale overheidskantoren, scholen of verhuurders;
- algemene belangenbehartiging om de situatie waarin migrantengezinnen zich bevinden onder de aandacht te brengen, in het bijzonder kinderen van de Roma; ruimte voor interreligieuze en interculturele ontmoeting en ondersteuning in het proces van integratie.

De activiteiten van deze gemeente zijn gebaseerd op het sociale credo van de methodisten. De gemeente maakt deel uit van de grotere netwerken van non-gouvernementele organisaties en religieuze organisaties.

Diakonia: de kerk in actie

73 De kerk als diaconale gemeenschap wordt gekenmerkt door daadkracht gericht op heelwording, waarin Jezus Christus het grote voorbeeld is. Hij kwam op holistische en uitdagende manieren tegemoet aan de behoefte om opgenomen te worden in de gemeenschap, en aan de behoefte aan gerechtigheid en leven in volheid van de mensen die hij ontmoette. Hongerigen voeden, dorstigen laven, 'vreemdelingen'

ontvangen, naakten kleden, zieken verzorgen en gevangenen bezoeken (Matteüs 25:35-40) vormen het diaconale werk van de kerk. Datzelfde geldt voor het zoeken naar structuren en praktijken waarin recht en gerechtigheid heerst, waar mensen met hun gaven en talenten tot bloei kunnen komen, en waar individuele en gemeenschappelijke rechten van ieder mens, wederkerigheid en gelijkheid zijn verankerd.

74 We erkennen en belijden dat veel van onze kerkgemeenschappen nog verre zijn van een consistente betrokkenheid bij op heelheid gerichte inzet die recht zoekt daar waar individuele daden en sociaaleconomische structuren en praktijken de mens geweld aandoen, met name in de context van migratie. We voeden de hongerigen, geven daklozen onderdak, verbinden de wonden van geschonden mensen, maar pakken nog te weinig de structuren en praktijken aan die deze schade en schendingen veroorzaken, in omstandigheden van migratie en bij sociaaleconomische vraagstukken in het algemeen. Onze diaconale aanpak is nog te vaak gebaseerd op een charitatief paradigma en niet op dat van recht en gerechtigheid.

75 Verantwoording afleggend van de hoop die in ons is (1 Petrus 3:15), streven we naar gerechtigheid en heelheid binnen onze kerkgemeenschappen, en in de samenleving en de wereld in het algemeen. Een kerk gericht op heelwording en eenheid vraagt van ons dat we:

- samen met burgerlijke, maatschappelijke en religieuze organisaties de handen ineen slaan om de diepere oorzaken van migratie aan te pakken: oorlog, armoede en klimaatsverandering;
- structuren en praktijken ongedaan maken die mensen benadelen of uitsluiten of hun leven in gevaar brengen;
- samen met mensen van alle geloven een internationale *diakonia* opzetten die gericht is op vraagstukken van migratie en gerechtigheid;
- plaatselijk sociale maatregelen en steun voor migranten bevorderen;
- ons in het bijzonder solidair tonen met migranten die de status ‘ongewenst’ hebben in een land.

76 *Koinonia, leitourgia, martyria* en *diakonia* zijn publieke uitingen van het geloof en de hoop van de ene, heilige, katholieke en apostolische kerk, het diverse en toch verenigde lichaam van Christus. De hoop die in ons is (1 Petrus 3:15) drijft ons om een rechtvaardige en inclusieve gemeenschap te worden, als de kerk onderweg.

77 De thema’s gerechtigheid en heelheid van de schepping vormen het hart van een aantal profetische geschriften en van de bediening van Jezus. Werken aan en op

weg zijn naar gerechtigheid en heelheid vormen een voortdurende uitdaging voor de kerk. Ook betekent het voor de kerk door de eeuwen heen een continu onderweg zijn. Te midden van migratie vandaag is juist dat ook een bijzondere uitdaging voor de kerk.

78 Op een aantal momenten in de geschiedenis heeft de kerk de tijd genomen om te reflecteren op haar bijbelse uitgangspunten, de routes die ze volgde en de richtingen die ze insloeg, de paden die doodliepen of afweken van de oorspronkelijk ingeslagen richting. De realiteit van migratie vandaag daagt de kerk uit om hier opnieuw bij stil te staan: wat betekent het om een rechtvaardige, inclusieve gemeenschap te zijn die zich inzet voor heelheid, zowel in de gemeenschap van gelovigen als in de wereld in het algemeen.

'Common Witness' in Genève

Al sinds het begin van de Reformatie kent Genève migrantenkerken. In de afgelopen decennia zijn ze in aantal gegroeid, en vandaag de dag hebben zij een belangrijke plaats binnen het protestantisme in deze stad. Ruim tien jaar geleden begon Lukas Visscher de interculturele beweging 'Common Witness' ('Samen getuigen'), met de bedoeling kerkgenootschappen en gemeenschappen tot elkaar en tot samenwerking te brengen.

Na een aantal bijeenkomsten vond in 2003 in de Sint-Pieterskathedraal de eerste gezamenlijke dienst plaats. Sindsdien vieren gemeenschappen die een ruimte voor de eredienst delen of actief zijn in eenzelfde wijk of regio in en om Genève, vaker een gezamenlijke eredienst.

'Common Witness' brengt zo'n honderd gemeenschappen van diverse geografische oorsprong en allerlei protestantse snit, waaronder ook enkele orthodoxe kerken, samen met de 'historische' Protestantse Kerk van Genève (EPG). Roswitha Golder, predikant van de Protestantse Kerk van Genève en coördinator van 'Common Witness' (eerder werkzaam in de Latijns-Amerikaanse gemeenschap van Onex), noemt als doelstellingen van deze beweging:

- elkaar leren kennen door bij elkaar op bezoek te gaan;
- het regelmatig organiseren van vergaderingen en besprekingen met het oog op wederzijdse verrijking van de gemeenschappen;
- het ondernemen van gezamenlijke activiteiten.

Momenteel deelt meer dan de helft van de 'historische' protestantse kerken in Genève gebouwen en faciliteiten met een of meer migrantengemeenschappen.

79 Hoewel verschillende kerkgemeenschappen de uitdaging zijn aangegaan om een rechtvaardige, inclusieve en op heelheid gerichte gemeenschap in woord en daad te worden, bevinden andere zich nog aan het begin van die weg. Op belangrijke kruispunten blijken ze besluiteloos of ze verliezen zich in allerlei omwegen, waardoor ze de status quo vertonen van een wereld die verdeelt en marginaliseert. Wij zijn dankbaar dat er kerkgemeenschappen zijn die moedig en onbevreesd voorop gaan op de weg naar gerechtigheid en heelheid, en wij erkennen en belijden de tekortkomingen en mislukkingen van vele andere van onze kerkgemeenschappen.

80 We belijden:

- dat we als kerkgenootschappen vaak zelfgenoegzaam zijn geweest met betrekking tot uitsluiting en onrecht door structuren, werkwijzen, dienstbetoon en eredienst;
- dat we langzaam op gang zijn gekomen om onze kerken en lokale gemeenschappen inclusief, actief en betrokken op elkaar te maken;
- dat de mens tot de 'ander' bestempelen deel van ons theologische erfgoed en werkwijze is geweest;
- dat zending vaak enkel begrepen is als geestelijke bekering, terwijl de bredere holistische en helende aspecten van de *missio Dei* vaak zijn genegeerd;
- dat vraagstukken van migratie, gerechtigheid, inclusiviteit en heelheid vaak als 'niet-theologische kwesties' zijn afgedaan, waardoor deze nauwelijks invloed hadden op onze praktijken, leringen en optreden naar buiten;
- dat we vaak terughoudend zijn geweest in lobby en *advocacy*, terughoudend in op waarheid en gerechtigheid gericht handelen en daardoor tekort zijn geschoten in het de regeringen en machten hierop te wijzen.

81 Voor deze en vele andere tekortkomingen en falen vragen we God om vergeving. Wij verbinden ons aan de evangelische weg van gerechtigheid, verzoening en heelwording. Ook vragen we God om zijn leiding als we, vernieuwd en gesterkt, opnieuw de weg van gerechtigheid en heelheid willen gaan. Getuigend van de hoop die in ons is (1 Petrus 3:15), streven we naar gerechtigheid, vrede en heelheid binnen onze kerkgemeenschappen, in de samenleving en de wereld in het algemeen. Dat doen we als volgelingen van de migrant Jezus Christus die zei*: 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven'* (Johannes 14:6) en die kwam *'opdat allen leven kunnen hebben en dat in overvloed'* (Johannes 10:10).

Vertaling: Noeme Visser

[1] Ban Ki-Moon, secretaris-generaal van de Verenigde Naties, op het Global Forum on Migration and Development, 10 juli 2007.
[2] *International Labour Migration: A Rights Based Approach*. International Labour Organization (ILO), Genève, 2010, 4.
[3] *Population Facts* 6, 1. UN-Department of Economics and Social Affairs, Population Division, 2010.
[4] *International Labour Migration: A Rights Based Approach*. International Labour Organization (ILO), Genève, 2010, 4.
[5] *Monitoring disaster displacement in the context of climate change*. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC), Genève, 2009, 12.
[6] Artikel 1A (2) van de *Convention Relating to the Status of Refugees*, 1951.
[7] *Global Trends 2011*. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Genève, 2-5.
[8] Protocol om mensenhandel te voorkomen, te onderdrukken en te bestraffen, in het bijzonder handel in vrouwen en kinderen. Aanvulling bij de VN-overeenkomst ter bestrijding van internationale georganiseerde misdaad.
[9] S. Castles, *Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective*. Conferentie over theorieën betreffende migratie en sociale verandering, St Anne's College, Woodstock Road, Oxford, 1-3 juli 2008.
[10] *World Bank's Migration and Remittances Factbook 2011*, http://go.worldbank.org/QGUCPJTOR0.
[11] *The Nature and Mission of the Church: A Stage on the Way to a Common Statement*, Faith and Order Paper 198, WCC, Genève, 2005, 4.
[12] 'The dialogue between faith and culture', toespraak van Johannes Paulus II aan Sogang University, Seoul, Zuid-Korea, 5 mei 1985. Tekst in: *Origen* Vol. 14, No. 2, 21.
[13] *Together towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes*, WCC Commission on World Mission and Evangelism, 2012, par. 1.
[14] *Faith on the Move*, Pew Research Centre, 8 March 2012.
[15] *Faith on the Move*, Pew Research Centre, 8 March 2012.
[16] *Faith on the Move*, Pew Research Centre, 8 March 2012.
[17] R. Calvert, *Gids voor christelijke migrantengemeenschappen in Rotterdam*, Rotterdam, 2007.
[18] Silvano M. Tomasi, in: *Thinking Migration* No 1, 2011, 16.
[19] *The Nature and Mission of the Church*, WCC, Genève, 9-10.
[20] *Together towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes*, CWME, Genève, 2012, par. 107.
[21] *Together towards Life*, par. 103.
[22] *Together towards Life*, par. 19.
[23] K.M. George, *The Early Church: Defending the Faith, Witness and Proclamation: Patristic Perspectives*. Genève, 1996, 23-24.

[24] *Global Platform for Theological Reflection 2010: Unity and Mission Today: Voices and Visions from the Margins.* Boekarest, Roemenië, 4 oktober 2010, 13.
[25] *The Nature and Mission of the Church,* 1.
[26] Zie het rapport van de Wereldraad van Kerken: *Consultatie over missie en ecclesiologie van migranten/ multiculturele kerken*, Utrecht, november 2010, in: *IRM,* april 2011, 100.1 (392), 104-107.
[27] D.G. Groody, 'Crossing the Divide: Foundations of a Theology of Migration and Refugees', *Theological Studies* 70, september 2009, 651.

‘Leren kijken met andere ogen’

‘Een vogel die niet vliegt, zal niet eten’
(Ghanees spreekwoord)

Ik ben in 1965 geboren in Bandung, Indonesië. Dat was in Indonesië een bijzonder jaar. In 1965 werd de eerste president van Indonesië, ir. Soekarno, namelijk afgezet door generaal Soeharto. Hij verdacht Soekarno ervan dat hij samen met de communisten de macht wilde overnemen. De Indonesische Chinezen werden vanwege hun afkomst gezien als handlanger van de communisten. Duizenden werden slachtoffer. Ook in Bandung bleef het in de nadagen van de machtswisseling onrustig .

Voor de Indonesische Chinezen was het een onrustige tijd. Er waren veel repressieve maatregelen. Je mocht je Chinese naam niet gebruiken. Het was heel moeilijk om aan de universiteit te studeren. De Chinese taal werd op straat verboden. Je mocht je Chinese geloof niet uitoefenen. Er volgde dan ook een exodus van deze groep mensen naar het buitenland. Onder andere naar Canada, Amerika, Duitsland en vanwege de historische banden uiteraard ook naar Nederland. Mijn familie behoorde tot de groep Indonesische Chinezen die in 1970 uit angst voor de gevolgen van de machtsovername voor hen naar Nederland emigreerden.

Grace Goei is vrijwilliger bij Samen Kerk in Nederland (SKIN) en in Amstelveen lid van de Gereja Kristen Indonesia Nederland (GKIN), de Indonesische Christelijke Kerk Nederland. Zij is van Indonesisch-Chinese afkomst. www.gkin.org

Vaak alleen

Ik kwam terecht in Bussum, een klein dorp, nu inmiddels een stadsdorp van ongeveer dertigduizend inwoners, in het hart van het Gooi. Ik ging naar de lagere school, waar alleen maar Nederlandse kinderen op zaten. Dat was op zich een hele ervaring. Ik heb me vaak alleen gevoeld, want ik zag er anders uit dan de andere kinderen met

Meisjes zitten klaar voor de regionale Paasviering Schiedam-Rotterdam van de Gereja Kristen Indonesia Nederland, 20 april 2014.

mijn zwarte haar, donkerbruine ogen en getinte huid. Door mijn andere uiterlijk en bescheiden opstelling werd ik vaak gepest, ook vanwege mijn afwijkende klemtoon en taalbeheersing die hier en daar tekortschoot natuurlijk.

Thuis moest ik dagelijks Nederlands leren, vooral de Nederlandse grammatica. Mijn ouders waren van mening dat wanneer ik de Nederlandse taal optimaal zou beheersen, zowel mondeling als schriftelijk, ik ook optimaal zou kunnen deelnemen aan de Nederlandse samenleving.

Ik was opgegroeid met oosterse normen en waarden, zoals respect voor de ouderen, niet met je benen over elkaar gaan zitten tegenover je ouders, je nederig en bescheiden opstellen tegenover oudere mensen, niet tegenspreken en ouderen met 'u' aanspreken. Maar ik werd ook opgevoed op de traditionele Chinese wijze: presteren, het maximaal haalbare behalen.

Ik speelde heel veel met kinderen uit de buurt. Dat viel voor mij echt niet altijd mee. Kinderen van Nederlandse afkomst spraken hun ouders aan met 'je' en 'jou', ze gingen met hun ouders in discussie en kwamen op voor hun eigen mening. Op het moment dat je in Nederland bent wordt van je verwacht dat je je gedraagt als een Nederlander. Dus dat je voor je mening opkomt en dat je ook leert je te verweren. Voor een klein meisje zoals ik dat dat helemaal niet gewend was, was dat erg moeilijk. Gelukkig had ik een oudere zus die mij steunde.

Een hele verademing

In 1987 kwam ik via mijn oom, wijlen ds. Budiman, in aanraking met de Indonesisch Christelijke Kerk Nederland (GKIN). Hij was predikant van deze kerkgemeen-

'I serve a risen Saviour', Paaslied in de GKIN-dienst van Eerste Paasdag, 20 april 2014.

schap. Het was een hele verademing om mensen te ontmoeten die uit hetzelfde land als ik afkomstig waren, die met dezelfde normen en waarden waren opgevoed, en opgegroeid waren in dezelfde cultuur. Tegelijkertijd hebben zij hun draai weten te vinden in de Nederlandse samenleving, zonder hun oosterse normen en waarden te verliezen.

In onze kerk kunnen wij op eigen wijze ons geloof beleven. Het beste van twee culturen, de Indonesische en Nederlandse, komt samen. Ik werd gastvrij ontvangen en het voelde alsof er een warme deken over mij heen gelegd werd. Het betekent natuurlijk niet dat er geen problemen waren. Toen ik voor een periode ouderling was heb ik heus het nodige meegemaakt.

Ik ben nooit meer weggegaan uit onze kerk. Het geloof en vertrouwen in God en in de mensen vormt voor mij de rode draad in mijn leven. Hij geeft mij kracht en rust in moeilijke perioden, maar ook in gelukkige momenten.

Rust gevonden

In 2006 ben ik naar mijn geboorteland teruggekeerd. Ik wilde zien waar ik nu echt vandaan kom, waar mijn wortels liggen; en om erachter te komen wat nu precies maakt wie ik geworden ben. Het was een emotionele en inspirerende ervaring tegelijk. Vooral na het bezoek aan mijn ouderlijk huis in Bandung heb ik rust gevonden in mijn hoofd en in mijn hart. Mijn herinneringen kwamen terug door de geuren en kleuren die op me afkwamen, het geroezemoes, de drukte en de vriendelijke mensen.

Ik heb eindelijk rust gevonden in mijn identiteit. Ik ben een Nederlander van buiten en een oosterling van binnen, ik verenig het beste van beide culturen in mij en ik ben ontzettend dankbaar dat ik in een vrij land mag leven.

Uitgangspunten voor lobby ten behoeve van migranten

Verklaring Churches Witnessing With Migrants

Churches Witnessing With Migrants (CWWM) – internationaal platform van kerken en migranten die lobbyen bij overheden om de situatie van migranten te verbeteren – gaf onderstaande verklaring uit naar aanleiding van de tweede High Level Dialogue van de Verenigde Naties over internationale migratie (New York, oktober 2013).

1 Ieder mens is geschapen naar Gods beeld. De waardigheid van de mens kan daarom niet worden weggenomen – door niemand, niet door overheden, niet door publieke instanties noch door privépersonen. Wij doen recht aan de waardigheid van mensen door ervoor te zorgen dat mensenrechten worden geëerbiedigd en nageleefd. Mensen komen deze verplichtingen na in hun onderlinge relaties, met hun overheden en in de internationale gemeenschap. Mensenrechten hebben onder meer betrekking op bewegingsvrijheid, toereikend levensonderhoud, fatsoenlijk werk, salaris en vrijwaring van discriminatie in relatie tot ras, gender en sociale klasse. Mensenrechten betekenen het recht om in vrijheid veilig en zonder angst te leven. Het omvat tevens de mogelijke toevlucht tot een rechtssysteem dat eerlijk ingaat op klachten, waar de mensen ook wonen. Een systeem of proces dat menselijke waardigheid niet eerbiedigt, is een belediging aan Gods adres en een schending van mensenrechten.

2 Migranten zijn mensen met waardigheid. Deze waarde mogen we niet reduceren tot handelswaar die op de wereldwijde markt verruild wordt. Zelfs onrechtvaardige structuren kunnen migranten niet van hun waardigheid en waarde beroven. In een waarachtige en betekenisvolle dialoog spreken migranten zelf mee. Zo'n dialoog

erkent dat zij zelf gaan over hun bestemming en geeft prioriteit aan hun mensenrechten en welzijn. Een dergelijke dialoog mag zich niet beperken tot migratie als ontwikkelingsstrategie. We moeten kritische vragen stellen aan beleid en prioriteiten van internationale instituten en nationale overheden, die meer geld toedelen aan commerciële instellingen en defensiebudgetten dan aan opleiding, gezondheid, fatsoenlijk werk en milieu.

3 Vrijheid van beweging is een mensenrecht dat mensen in staat stelt om menselijke relaties en het vormen van duurzame gemeenschappen gestalte te geven. Gedwongen migratie is een schending van mensenrechten. Situaties van geweld, afbraak van het milieu, militarisering en oorlog, voortdurende conflicten en politieke vervolging leiden zowel tot migratie binnen de landsgrenzen als tot gedwongen en grensoverschrijdende migratie. Dit leidt vervolgens tot asielaanvragen en grote aantallen vluchtelingen. Onder dit soort omstandigheden ontvluchten mensen hun eigen gemeenschap en zoeken elders hun toevlucht, ook in het buitenland. In deze situaties van migratie zijn inheemse volken, vrouwen en kinderen, mensen met een handicap en familieleden van migranten extra kwetsbaar. Een betekenisvolle dialoog over migratie moet ook hierover gaan.

4 Uitbuiting, toenemende toegang van multinationals tot bodemschatten, extreme armoede, natuurrampen en door mensen veroorzaakte calamiteiten dragen allemaal bij aan de wens van mensen om te migreren. Als het gaat over gedwongen migratie dan zijn er weinig echte opties. Dat zou een leven in onmenselijke omstandigheden betekenen, met negatieve effecten voor zelfwaardering en het ervaren van mensenrechten als gevolg. Dat laatste ervaren betekent beschermd worden tegen racisme, vreemdelingenhaat en daarmee samenhangende onverdraagzaamheid. Het betekent ook dat vrouwen bevrijd worden van economische, politieke en culturele structuren die hen achterstellen. Pas dan kunnen migranten echt bijdragen aan duurzame ontwikkeling, niet alleen van henzelf maar ook van het land waarin zij zijn gaan wonen.

5 De visionaire profeet Micha zag wat veiligheid en duurzaamheid inhouden:
'Ieder zal zitten onder zijn wijnrank en onder zijn vijgenboom, door niemand opgeschrikt, want de Heer van de hemelse machten heeft gesproken.' (Micha 4:4)
Dit visioen schildert het recht van alle mensen om ergens te verblijven, om voorspoedig te zijn, om over proviand te beschikken en om zonder angst te leven, in hun eigen landen of levend als migrant in een ander land. Dit visioen is bepalend voor ons begrip van ontwikkeling. Ontwikkeling betekent het respecteren, beschermen en toepassen van mensenrechten, ongeacht waar mensen wonen en ongeacht hun sociale status.

6 Als kerken en oecumenische gemeenschap die samen met migranten willen getuigen van hun geloof, erkennen we het grote belang van de strijd om mensenrechten. Het gaat migranten en hun gezinnen om waardigheid, om het in stand houden van hun familierelaties, om de veiligheid en duurzaamheid van hun leefgemeenschappen, zowel in de landen van herkomst als in de bestemmingslanden. Wanneer we de universaliteit van mensenrechten erkennen dan onderstrepen we daarmee tevens het inclusieve karakter van mensenrechten: migranten hebben civiele, politieke, economische, sociale en culturele rechten.

7 Wanneer wij de dialoog over migratie aangaan dan doen wij dat in het besef van de verhalen van migranten. Zij zijn daarin kritisch over de effecten van globalisatie, in het bijzonder over de impact daarvan op hun eigen levens, levensonderhoud en sociale relaties. De impact van globalisatie en steeds grotere verschillen tussen landen onderling, maar ook tussen landen en regio's, hebben mensen en menselijke arbeid tot handelswaar gemaakt. Winst maken en niet-duurzame ontwikkeling krijgen daarin meer ruimte dan wenselijk is. Globalisering leidt ertoe dat het respecteren en beschermen van rechten van migranten en hun families onderschikt is geraakt aan kosten- en batenoverwegingen met betrekking tot migratie in landen van herkomst en bestemming.

8 Uitbuiting van arbeidsmigranten en flagrante schendingen van hun rechten nemen vele vormen aan. We noemen in dit verband flexwerk, mensenhandel, seksueel misbruik, slechte woon- en arbeidscondities, sociale uitsluiting van migranten met inbegrip van huwelijksmigranten, huishoudelijke hulpen, au pairs, vluchtelingen en kinderarbeiders. Misbruik neemt nog tragischer vormen aan als het gaat over migranten die niet over identiteitspapieren beschikken. Ondersteuning en bescherming voor deze groep is urgent. Hun mensenrechten willen we beschermen, los van hun juridische status, en hun waardigheid waarborgen. Helaas heeft geen enkel land de uitkomsten van de United Nations Convention on the Protection of the Rights of all Migrant Workers and Members of their Families (2003) geratificeerd.

9 Vanuit het perspectief van mensenrechten is het welzijn en de veiligheid van migranten even belangrijk als hun inzet voor gerechtigheid. Bilateraal en multilateraal overleg richt zich te vaak op de beheersbaarheid van migratie in relatie tot economische voorspoed en veiligheid in de bestemmingslanden. Deze onderhandelingen hebben geleid tot een streng immigratiebeleid en -wetgeving. Arbeidsvoorwaarden zijn verre van fatsoenlijk en stellen mensen niet in staat in hun levensonderhoud te voorzien. Zo worden rechten van migranten geschonden en hun zorg wordt niet serieus genomen.

10 Wij verzetten ons ertegen dat kapitaalstromen ongehinderd de wereld overgaan, terwijl de bewegingsruimte van migranten zeer beperkt is. Het beheersen van migratiestromen omwille van ontwikkeling leidt slechts tot een eeuwigdurende mondiale en structurele ongelijkheid. Het verhindert het zicht op onrechtvaardige internationale handel, investeringen en een financieel regime dat vastgesteld is door rijke landen. Dit regime ondergraaft het levensonderhoud van velen en legt de basis voor een vorm van ontwikkeling in arme landen die niet duurzaam is. Miljoenen arbeidsmigranten zoeken hun toevlucht immers in andere landen om hun economische situatie te verbeteren. Onderhandelingen over migratie zien grotendeels voorbij aan eeuwenlange koloniale en neokoloniale uitbuiting, waardoor gekoloniseerde landen voor altijd tot extreme armoede en economische afhankelijkheid veroordeeld zijn.

11 Een denken over migratie dat mensenrechten, duurzaamheid en ontwikkeling als uitgangspunt neemt, erkent fundamentele zaken als mondiale ongelijkheid en onrecht en zal zich daartegen uitspreken. Het falen van de Millennium Development Goals (MDG's) had een oorzaak: mensenrechten zijn fundamenteel kwestie in de strijd tegen armoede en in het mobiliseren van de nationale en internationale politieke wil. Een post-MDG, post-2015 ontwikkelingsagenda moet aandacht schenken aan duurzame ontwikkelingsdoelen. Deze moeten beleid op het oog hebben dat duidelijk is en dat eraan bijdraagt dat arbeidsexporterende landen voor hun deviezen niet meer overmatig vertrouwen op arbeidsmigranten. Arbeidsmigratie is niet dé motor voor nationale ontwikkeling.

12 Het te sterke accent op gelden die migranten overboeken naar hun land van herkomst leidt tot een inflatie van het bruto nationaal product. In feite is de inschatting door overheden een verkeerde voorstelling van zaken. Instanties die wijzen op arbeidsmigratie als een bijdrage aan ontwikkeling, verschaffen overheden een excuus om onvoldoende aandacht te schenken aan structurele armoede, werkloosheid en een zwak economisch bestel. Nodig is een rechtvaardige belasting op ondernemingen. Migratiebeleid moet ertoe bijdragen dat sociale ongelijkheid wordt verminderd. Dat kan door het beleid te richten op onderliggende mondiale en sociale structuren die het gebrek aan economische balans in stand houden, die vervolgens weer leiden tot migratie. Goed migratiebeleid moet duurzame ontwikkeling stimuleren en het creëren van werkgelegenheid die mensen een kans biedt op fatsoenlijk werk en die arbeidsrechten respecteert.

13 Migranten organiseren zichzelf en zij stellen zich teweer tegen onrecht. Ze dagen structuren uit die hun onderdrukking en uitbuiting in stand houden. Hun

zelforganisatie en verzet komen duidelijk tot uitdrukking in de consultatie van Churches Witnessing With Migrants en in de International Assembly of Migrants and Refugees. Daarom herinneren we aan de oproep van de Campaign for Peoples Goals for Sustainable Development om te komen tot een rechtvaardig en op verandering gericht ontwikkelingsraamwerk dat zich richt op een herverdeling van rijkdom, macht en natuurlijke hulpbronnen tussen landen onderling, tussen rijk en arm en tussen mannen en vrouwen. Dit is de oproep tot het recht op ontwikkeling. Uiteindelijk is het doel daarvan dat mensenrechten voor iedereen, individueel en collectief, tot volle ontplooiing komen.

14 Migranten zelf zijn degenen die het beste kunnen spreken over hun hoop, en over de manier waarop hun rechten en belangen kunnen worden beschermd. We moeten erop toezien dat leiders van migranten en migrantenorganisaties voldoende vertegenwoordigd zijn op de plaatsen waar beleid wordt gemaakt en waar beslissingen worden genomen. Het gaat immers over migranten. Zij zijn degenen die direct de gevolgen van het beleid merken.

15 De bijbelse richtlijn is:

'Houd de onderlinge liefde in stand en houd de gastvrijheid in ere, want zo hebben sommigen zonder het te weten engelen ontvangen.' (Hebreeën 13:1-2)

Migranten zijn niet slechts onze buren. Zij zijn mensen met gelijke rechten, die net als alle anderen waardigheid hebben. Serieus nemen waarover migranten zorg hebben, rechten van migranten aanmerken als mensenrechten, betekent dat we mensen als engelen ontvangen. We doen dat dan in het volle bewustzijn van wie zij zijn en van wat hun hoop is. Zij zijn mensen naar Gods beeld, instrumenten van Gods barmhartigheid en gastvrijheid, recht en vrede, overvloed en met oog voor de lange termijn.

16 Tot slot stellen we dat de dwarsverbindingen van migratie met mensenrechten, duurzaamheid en gerechtigheid waar het ontwikkeling betreft, van cruciaal belang zijn. Daarom roepen we overheden en overlegorganen op om nieuwe normatieve raamwerken te ontwikkelen die de verantwoording en verplichting ten opzichte van migranten duidelijk maken. De Verenigde Naties, de private sector en andere belanghebbenden kunnen daardoor in hun handel en wandel laten zien dat zij migranten respecteren, steunen en beschermen. Zij kunnen dat in het bijzonder doen door:

a. *Periodieke evaluatie* van de wijze waarop staten mensenrechten van migranten bevorderen. Deze periodieke evaluatie zou onder toezicht van de Ver-

enigde Naties kunnen plaatsvinden. Het daartoe aangewezen orgaan zou van de assemblee het mandaat moeten hebben om staten en belanghebbenden aan te spreken op schendingen van rechten van migranten en om noodzakelijke beleidsvoorstellen te doen aan de betrokken staten en andere betrokkenen.

b. *Het promoten van een dialoog* over de samenwerking tussen landen van herkomst en bestemmingslanden. Deze dialoog zou zich moeten focussen op gezamenlijke actie en dienstverlening aan migranten, met name aan migranten in noodsituaties.
c. *Het promoten van regelgeving* door staten met betrekking tot organisaties die arbeidsmigranten werven en organisaties die aan migranten leningen verstrekken. Het uitvoeren van transparant en effectief onderzoek en het aanklagen van mensen die de kwetsbaarheid van migranten uitbuiten.
d. *Het implementeren van beleid* dat migranten in kwetsbare situaties beschermt. Daaronder vallen huishoudelijke hulpen, migranten zonder identiteitspapieren, laagopgeleide migranten, migranten in conflictgebieden, migranten die geraakt zijn door klimaatverandering, en migrantenvrouwen, -jongeren en -kinderen.
e. *Het afzien van denkpatronen*, met name in bestemmingslanden, die migranten maken tot een risico voor de nationale veiligheid.
f. *Het oproepen van overheden* om relevante overeenkomsten van de Verenigde Naties en de Internationale Arbeidsorganisatie te ratificeren en om nationale wetgeving in overeenstemming daarmee te brengen. Daarbij doelen we met name op de United Nations Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families en de ILO Convention 189 over fatsoenlijk werk voor huishoudelijke hulpen.
g. *Een einde maken aan praktijken* van overheden en anderen om vluchtelingen en migranten voor hun werk onvoldoende salaris te betalen.

17 We roepen op tot het doen van gerechtigheid. Als we ons verzetten tegen gedwongen migratie, als we spreken over duidelijke schendingen van de rechten van migranten en hun families, dan gaat het om recht. We bidden dat we in onze reacties trouw zijn aan evangelische waarden als barmhartigheid en gastvrijheid, recht en vrede, menselijke waardigheid en mensenrechten, vrijheid en duurzaamheid. Deze waarden delen wij met mensen uit andere godsdiensten en geloofsgemeenschappen. We bidden dat onze reactie op migratie past bij Gods overvloedige en onvoorwaardelijke liefde, evenals bij Zijn radicale gastvrijheid.

Vertaling: Gerrit Noort

‘Niet bij de pakken neerzitten’

Voor Surinamers waren er verschillende redenen om zich buiten hun geboorteland te vestigen. De ‘vroege’ Surinamers kwamen voornamelijk voor studiedoeleinden naar Nederland. Vóór het jaar 1975 had Suriname namelijk geen adequate universitaire opleidingen. De meesten die hier in Nederland hun opleiding hadden afgerond keerden daarna terug naar Suriname.

Exodus naar Nederland

Op 25 november in 1975 verkreeg Suriname de soevereiniteit. Suriname werd een zelfstandige staat, de Republiek Suriname. Maar er heerste een politieke rel in Suriname. De oppositiepartij die bijna vijftig procent van de bevolking vertegenwoordigde, werd op een zijspoor gezet. De toenmalige regeringspartij met de marginale

Reverent Paulus Mohan Paltoe (midden) is voorganger en oprichter van de Jiewan Jyotie-gemeenschap (Ligth of Life). Hij is van Surinaamse afkomst, woont sinds 1980 in Nederland en werkte als bouwarchitect. Sinds 1998 wijdt hij zich voltijds aan de opbouw van Gods kerk en koninkrijk. www.jiewanjyotielightoflife.nl

éne zetel meer drukte de onafhankelijkheid eenzijdig door. Hierdoor kwam er een grote exodus op gang van Surinamers die naar het voormalige 'moederland' Nederland trokken. Op dat moment hadden Surinamers nog steeds hun Nederlandse burgerschap. In de jaren die volgden was de toestroom vanuit Suriname vooral in het kader van hereniging van gezinnen.

Na de staatsgreep in februari 1980 daarentegen kwam er een stroom van politieke vluchtelingen op gang. Een andere groep bestond weer uit mensen die geen heil meer zagen in een bestaan in Suriname en hun toekomst elders zochten, onder andere in Brazilië, Curaçao, Amerika en Europa. De keus voor Europa was voor velen echter vertrouwder vanwege de taal en ook omdat Suriname veel relaties had met Nederland en België.

Geen Nederlander meer

Vóór de staatsgreep in Suriname ondervonden Surinamers die naar Nederland kwamen veel medewerking van de verschillende officiële instanties. Ze kwamen immers met hun Nederlandse paspoorten.

Ná de onafhankelijkheid moesten Surinamers echter kiezen. Iedereen die in Suriname bleef wonen, werd automatisch Surinamer en verloor daarbij het recht op

Voorbede tijdens de samenkomst van de Jiewan Jyotiegemeenschap, missionair actief onder de naam Holy Fire Ministries Nederland.

een Nederlandse paspoort. Dit heeft ontzettend veel leed bezorgd bij gezinsherenigingen. Justitie in Nederland, met name de Vreemdelingendienst, greep vaak hardhandig in door mensen in bewaring te stellen en vervolgens met een enkeltje retour te sturen! Hierdoor waren veel Surinamers gedwongen onder te duiken en belandden zo van lieverlee tussen wal en schip.

Nog steeds zijn de sociale en maatschappelijke gevolgen daarvan te merken. Problemen met huisvesting en het vinden van werk zijn er nog altijd. (Overigens geldt dit niet alleen voor Surinamers, ook andere migrantengroepen lopen hier tegenaan.) Veel kinderen hebben lange tijd onder grote druk gestaan, kampend met angst en stress waarmee ze moesten leren leven. In de pastorale zorg merk ik soms nóg de naweeën hiervan, die doorwerken in de nieuwe generatie.

Gebed geeft kracht

Veel Surinamers van de oudere generaties die zich in Nederland hebben gevestigd, leven nog altijd met de gedachte in hun achterhoofd dat ze terug zullen keren. In de praktijk blijkt dat dit voor zeker negentig procent van hen niet haalbaar is. De nieuwe generatie is hier geboren, is Nederlander en heeft de Nederlandse mentaliteit. Suriname beschouwen zij als een gezellig land voor vakantie.

Tussen de oude en de nieuwe generatie bestaan zo nog steeds heel wat spanningsvelden. Dit is echter minder bij gezinnen die trouw en standvastig kerkdiensten bezoeken. Gebed geeft kracht en overwinning, wat de aard van de spanning of wrijving dan ook moge zijn. Zoals de apostel Paulus zegt:

'In Christus ben ik meer dan overwinnaar.'

Dat betekent dat je niet bij de pakken neer moet zitten, maar dat je je overwinning moet claimen. Altijd. Overal. In alles.

In gesprek

1 Vreemdeling, 'bijwoner', pelgrim zijn in deze wereld

a. Je hoort soms iemand zeggen: 'Ik voel me hier niet meer zo thuis.' Meestal is dat een reactie op een gebeurtenis die iemand meemaakt en waarvan hij of zij het gevoel heeft dat zoiets niet zou moeten kunnen gebeuren. Een ervaring van geweld, zelf meegemaakt of gezien, een uitspraak die ingaat tegen je diepste overtuiging.
   - Kunt u omschrijven waarop u zich misschien wel eens 'niet thuis gevoeld' hebt in de wereld waarin u leeft, in uw omgeving, in de samenleving? Wat draagt er volgens u aan bij dat we ons een vreemdeling voelen? En wat maakt dat we ons thuis voelen?

b. Kijk eens naar het lied 'Door de wereld gaat een woord' (*Liedboek* 2013, 802). Lees het zorgvuldig en denk na over of bespreek met elkaar wat er in dat lied gezegd wordt over vreemdeling zijn.
   - Herkent u zich in dat lied? Waar wel en waar niet?

c. Het woord 'parochie' is afgeleid van het Griekse woord voor vreemdeling, *par-oikos*. Letterlijk betekent dit woord 'erbij komen wonen', en in de Bijbel wordt het meestal gebruikt voor iemand die uit zijn land of stad of dorp vertrokken is en ergens anders is gaan wonen. Vaak heeft diegene op de plek waar hij of zij nu woont minder rechten dan degenen die er vanaf hun geboorte wonen.
   - Lees Efeziërs 2:19, en vraag u af: Voel ik me als christen in mijn woonplaats vreemdeling of gast, of voel ik me vooral gastheer of gastvrouw? En hoe is dat in de kerkelijke gemeente?

d. Jezus was zelf nooit gastheer. Vaak schoof Hij als gast, als de Ander, bij mensen aan tafel. En dan niet altijd bij degenen die in zijn samenleving geaccepteerde en gerespecteerde burgers waren.
   - Welke mogelijkheden hebt u zelf om bij een ander aan te schuiven? Schuif in de komende tijd eens aan bij een 'ander' – ook als u zich daar ongemakkelijk bij voelt, en maak daar met iemand anders een afspraak over om te voorkomen dat het bij een voornemen blijft. Met z'n tweeën gaan is trouwens vaak makkelijker.

2 De ‘ander’ op afstand zetten – ‘wij’ en ‘zij’

a. *‘Ja maar, zij zijn zo anders …’ ‘Zij zijn heel anders dan wij …’* Dit soort opmerkingen hoor je nogal eens. Soms zeggen we het zelf ook.
   - Welke ervaring leverde de ontmoeting met ‘anderen’ u op? Hoe anders was hij of zij eigenlijk? Hoe dichtbij bleek de ander te staan? Welke ervaringen hadden jullie gemeenschappelijk?

Het kan je zo maar overkomen, zoals onze oude buren aan het eind van de straat. Ze woonden daar al meer dan vijftig jaar. Ze hadden niks op met ‘al die buitenlanders’ die in de wijk kwamen wonen. Tot op een dag de buurman naar het ziekenhuis moest. Ambulance, zwaailichten … ’s Avonds kwam de overbuurvrouw (Marokkaans) met een pannetje bij haar aan de deur. Lekker warm eten, daar was ze aan toe. En de band groeide. De kinderen van Hassan gingen de oude buren als vervangende opa en oma beschouwen, hun eigen opa en oma woonden wel erg ver weg. Toen een paar jaar later ‘opa’ was overleden, nam de familie Hassan als vanzelfsprekend de mantelzorg voor oma op zich, ook al woonden haar eigen kinderen op minder dan een kwartier rijden afstand. En Marokkaans eten was toch wel heel erg lekker!

b. Soms maken de woorden die wij gebruiken al dat we mensen in hokjes van ‘wij’ en ‘zij’ plaatsen: ‘buitenlanders’, ‘Nederlanders’, ‘allochtonen’, ‘autochtonen’. We doen het allemaal! Een goed voorbeeld van hoe dat werkt, gaf Kathleen Ferrier (oud-Tweede Kamerlid) ooit: *‘Ook al ben je in Nederland geboren en al zijn je grootouders en ouders Nederlanders, als je een wat donkerder huid hebt, blijf je altijd ‘buitenlander’ en krijg je regelmatig de vraag: Wanneer ga je weer terug?’*
   - Gebeurt dat in de kerk ook? Waar en hoe? Alleen voor ‘migranten’ of ‘witte Nederlanders’ of ook voor andere (groepen) mensen? Let de komende zondagen eens op of in de kerkdienst mensen door de manier van zeggen het gevoel zouden kunnen krijgen dat ze er niet bij horen … Hoe kunnen we eraan bijdragen dat mensen zich welkom weten?

3 Vreemdeling zijn in de Bijbel

a. Er zijn in de Bijbel heel veel voorbeelden te vinden van mensen die kortere of langere tijd 'vreemdeling' waren. Soms is dat positief, soms ook niet. Soms wordt iemand veroordeeld om te zwerven (Kaïn), soms krijgt iemand de opdracht of ontvangt een roeping om weg te trekken (Abram), mensen worden in ballingschap gevoerd (Israël) of trekken vrijwillig weg om geweld of honger te ontlopen (Jakob en zijn zonen, Naomi en haar gezin). Het meest positieve voorbeeld is wel het volk Israël dat uit Egypte vertrekt naar een eigen land.
   - Welke eigentijdse voorbeelden zijn er te noemen van mensen of groepen die 'vreemdeling' zijn, vergelijkbaar met deze bijbelse voorbeelden?

b. Lees (met elkaar) Deuteronomium 24:17-22 en/of Psalm 146, vooral vers 8 en 9.
   - Wat wil dit zeggen over hoe vreemdelingen welkom of niet welkom zijn en hoe wij met hen omgaan?

c. Als we Hebreeën 13:14 lezen, zijn we allemaal vreemdelingen, en de verspreiding van het geloof is zelfs aan (onvrijwillige) migratie te danken, zie Handelingen 8:1 en 4.
   - Hoe kan dat ons beeld van migranten veranderen?

d. De mens, ieder mens, is geschapen naar Gods beeld.
   - Durven wij het aan om dat echt te geloven en ernaar te leven? Wat zou voor u een eerste stap of gevolg kunnen zijn van die erkenning. Zou dat iets voor u veranderen?

4 De ‘ander’ erkennen in zijn of haar anders-zijn

a. Bezoek als Nederlander(s) een kerkdienst van een migrantengemeente of een *international church.* Bezoek als migrant(en) een doorsnee Nederlandse kerkelijke gemeente. Zowel migrantenkerken als Nederlandse gemeenten zijn vaak dichterbij dan u denkt. Zie: www.skinkerken.nl en www.protestantsekerk.nl/werkvelden/dialoog/Migrantenkerken en de plaatselijke gemeentegidsen.
   Ga liefst met twee of drie mensen, dan kunt u na afloop ervaringen delen. Houd er rekening mee dat diensten in migrantenkerken soms veel langer duren dan in een gemiddelde Nederlandse kerk. Waar in Nederlandse gemeenten ontmoeting en koffiedrinken is na de kerkdienst, wordt er in migrantenkerken vaak ook met elkaar gegeten, vooraf of na afloop.
   - Bespreek met elkaar wat u als ‘vreemd’ of ‘anders’ hebt ervaren. Was dat een positieve of negatieve ervaring? Waarom?
   - Stel dat leden van die gemeente bij uw kerk op bezoek zouden komen? Wat zouden zij ervan vinden? Positief en negatief? Nodig hen in elk geval uit!

b. Wat zou u ervan vinden om met enige regelmaat (eens per kwartaal) een gezamenlijke dienst te organiseren? De ene keer bij uw gemeente, de andere keer bij de andere gemeente. Wat zou u in uw eigen gemeente moeten veranderen om de ‘andere gemeente ’ zich welkom te laten voelen? Zou u dat ook willen veranderen? Wat zouden zij moeten veranderen om uw gemeente zich welkom te laten voelen?

c. Wat is voor u en uw gemeente onopgeefbaar, en wat is volgens u voor de ‘ander’ onopgeefbaar? Zou dat een onoverkomelijke barrière zijn voor samenwerking? Waarom wel, waarom niet?

d. Lees (met elkaar) 1 Korintiërs 12:4-11 en 12-27.
   Zijn wij bereid om de ‘ander’ te zien als een lid van het lichaam van Christus, dat wij nodig hebben en dat ons nodig heeft? Probeer dat eens concreet te maken.

e. De tekst in 1 Korintiërs 12:26 zegt nogal wat. Kennen wij eigenlijk de pijn van de ‘ander’ wel? Zo niet, hoe kunnen we daar dan achter komen en wat zouden we kunnen doen om die te delen? En wat zou onze pijn zijn waarvan we graag zouden willen dat de ander die met ons deelt?

5 De kerk als pelgrimsgemeenschap

Bespreek met elkaar de volgende stellingen. Doe dat door iedereen eerst voor zichzelf te laten bedenken wat hij of zij positief vindt aan de stelling en wat hij of zij er moeilijk aan vindt, en dat daarna met elkaar te bespreken. Als u weinig tijd hebt, kies dan een of twee stellingen uit.

a. **Pelgrimsgemeenschap worden is de roeping van de kerk.**
De Vroege kerk, die leefde in een multireligieuze en multiculturele context, definieerde zich duidelijk als een 'pelgrimskerk'. Pelgrims zijn onderweg, zijn vreemdelingen. Degenen die proberen om Christus te volgen zijn in beweging, zoals Christus zelf geen plaats had om zijn hoofd neer te leggen (Matteüs 8:20). Ze hebben hun burgerschap in de hemel (Filippenzen 3:20), en weten dat hun ware schat niet te vinden is op aarde (Lucas 18:22).

b. **Een kerk die op pelgrimstocht is, kan niet stilstaan, maar is voortdurend in beweging en in verandering.**
Het naast elkaar bestaan van de door de migratie gevormde gemeenten en de plaatselijke kerken daagt de kerk uit. De kerk is één, en toch verschillend, zij is lokaal en toch op bedevaart, ze biedt geborgenheid aan wie bescherming zoeken, maar zet mensen ertoe aan om profetisch te handelen.

c. **Een kerk op bedevaart is zich bewust van medereizigers** die gelijk recht hebben op het vinden van onderdak, gerechtigheid, werkgelegenheid, op meedoen in de samenleving, op een plek om de eredienst te vieren, op onderwijs, wonen en op hun eigen identiteit. De kerk heeft daarin de (profetische) roeping om de waarheid te zeggen tegen de machten, om onrecht, onmenselijkheid en discriminatie aan de kaak te stellen, zodat de wereld kan worden wat God altijd al wilde dat ze is, Gods Koninkrijk.

d. **God roept ons om als pelgrims deel te nemen in Zijn zending.**
Echte, eerlijke zending zoekt dus niet naar 'objecten' van zending en missie, maar zoekt naar partners, medepelgrims die mensen oproepen om te komen en Christus te volgen.

e. **Als vreemdelingen die Christus volgen** respecteren we dat we geroepen zijn uit vele naties en dat we een diverse multi-etnische gemeenschap vormen, een veilige ruimte voor de ontmoeting van medereizigers, tot wederzijdse verrijking en opbouw waar al onze verschillende gaven tot bloei kunnen komen.

6 Een vierende, getuigende en dienende kerk:

- zal proberen niet alleen 'Nederlands', 'Ghanees', 'Indonesisch', '…' te zijn.
- begrijpt dat de eredienst verder gaat dan alleen de zondagse viering.
- is zich bewust dat ze gemeenschap onderweg is.
- geeft een plek aan het lijden en de hoop van mensen in situaties van migratie.
- denkt na over en werkt aan gerechtigheid en verandering van onrecht.
- maakt ruimte voor gebed en actie samen met migranten, vluchtelingen en ontheemden.
- voedt de hongerigen, laaft de dorstigen … en geeft ook aandacht aan de structuren die honger en onrecht veroorzaken, ver weg en dichtbij.
- werkt daarbij waar dat kan samen met allerlei organisaties in de samenleving.
- vraagt vergeving aan God en mensen voor fouten die in het verleden zijn gemaakt en nog altijd gemaakt worden.

Dat is heel veel. Zijn er dingen die al gebeuren, op kleine schaal misschien, maar toch? Wat gebeurt nog helemaal niet of veel te weinig?

- Als uw gemeente iets zou moeten kiezen (eigenlijk horen al deze dingen natuurlijk bij elkaar …), wat zou dan voor u het belangrijkst zijn en waarom?

Janneke Doornebal werkte als missionair toeruster van 1986-2001 voor de Raad voor de Zending der Nederlandse Hervormde Kerk en Kerk in Actie. Zij doet dit sinds 2001 voor de Stichting voor Zending en Diakonaat van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland. szd-bondveg.nl

De impact van migratie op de samenleving is groot. Of het nu gaat over bootvluchtelingen en Oost-Europese arbeidsmigranten, of over het maatschappelijk debat over discriminatie en integratie, het gaat steeds om de 'ander' die zich hier vestigt en om hoe 'wij' handelen. Migranten brengen hun geloof en hun kerken mee. Het christelijk geloof wordt in Nederland inmiddels in vele tientallen talen beleden. Die veelkleurige kerk zoekt naar nieuwe vormen van samenwerken en samenleven.

De 'ander' woont naast mij wil bijdragen aan het vormgeven van een gezamenlijke missie in de samenleving en behulpzaam zijn bij het zien van de 'ander' die naast 'mij' is komen wonen.

De 'ander' woont naast mij is een eerste uitgave in een nieuwe serie 'reflectie en toerusting over missionaire en missiologische thema's', die de Nederlandse Zendingsraad uitbrengt onder de titel NZR-Cahiers.

nederlandse zendingsraad

ISBN 871 37 919 0332 1